

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd

Radoslava Šticová

**Apoštol Pavel a jeho vybraní spolupracovníci –
přínos Pavlova modelu učednictví pro současnou
formaci křesťanů, vedení a poradenství**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Obor: Teologické nauky

OLOMOUC 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 18. 4. 2016

Radoslava Šticová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D. za neobyčejnou ochotu, vstřícnost, odborné vedení, cenné rady i věcné připomínky, díky kterým se mi podařilo tuto práci zpracovat. Děkuji také všem, kteří mi byli při tvorbě této práce jakýmkoliv způsobem nápomocni.

Obsah

Úvod.....	5
1 Život a osobnost Pavla.....	8
1.1 Zdroje informací o Pavlově životě.....	8
1.1.1 Listy apoštola Pavla – otázka jejich literární autentičnosti.....	8
1.1.2 Skutky apoštolů.....	10
1.1.3 Zdroje informací o Pavlovi a jejich hodnocení.....	11
1.2 Etapy Pavlova života.....	13
1.2.1 Pavlův původ a mládí.....	13
1.2.2 Událost u Damašku a Pavlovo povolání.....	15
1.2.3 Pavlovo misijní působení, římské zajetí a smrt.....	17
1.3 Pavlova osobnost.....	18
1.3.1 Pavlův styl psaní.....	19
1.3.2 Pavlovy charakteristické osobnostní rysy.....	20
2 Starozákonní a novozákonní učednictví.....	21
2.1 Obecná charakteristika učednictví.....	21
2.2 Starozákonní učednictví.....	21
2.3 Novozákonní učednictví.....	23
3 Apoštol Pavel a jeho spolupracovníci: vybraná témata vzájemných vztahů z pohledu učednictví a jejich aplikace do současné doby.....	25
3.1 Apoštol Pavel a Barnabáš: Konflikt x služba smíření.....	27
3.1.1 Barnabáš.....	27
3.1.2 Situace.....	28
3.1.3 Zhodnocení a aplikace.....	33

3.2	Apoštol Pavel a Timoteus: Budování místní církve.....	37
3.2.1	Timoteus	37
3.2.2	Situace	38
3.2.3	Zhodnocení a aplikace	41
3.3	Apoštol Pavel a Titus: Věrnost uprostřed konzumní společnosti	43
3.3.1	Titus.....	43
3.3.2	Situace	44
3.3.3	Zhodnocení a aplikace	45
4	Učednictví v pojetí apoštola Pavla	49
4.1	Rané dětství – Napodobování	50
4.2	Dětství – Identifikace	51
4.3	Dospívání – Výzvy	52
4.4	Dospělost – Spoluúčast.....	53
4.5	Pavlův model učednictví v praxi současné církve	54
	Závěr.....	57
	Seznam použitých zkratk.....	60

Úvod

V předmluvě ke knize *Pavel z Tarsu a apoštolský věk křesťanské církve* píše Petr Pokorný: „*Biblická slova nic nezmohou, když jsou jen – třeba s osobním zaujetím – opakována a nejsou tomu, kdo má být osloven, tlumočena srozumitelným způsobem.*“¹

Pavlova osobnost, jeho vztahy s lidmi a jeho dílo jsou tak zajímavé a mnohotvárné, že by měly být co nejvíce využívány při výchově, vedení a vzdělávání nových křesťanů. V této práci bych se chtěla věnovat učednictví, které je jednou z nejpřínosnějších forem biblického vzdělávání a vedení ke křesťanské dospělosti. Pavlův život je v tomto ohledu velmi inspirativní, obzvlášť v souvislosti s některými jeho spolupracovníky, jejichž vzájemné vztahy dle dochovaných zmínek v Písmu známky učednictví vykazují. Pavel byl muž, jenž napsal nejznámější biblickou kapitolu o lásce (1 K 13,1-13), ale zároveň byl schopen rozejít se kvůli odlišnému vnímání situace se svým velmi blízkým spolupracovníkem (srov. Sk 15,36-40). Pokud bychom Pavla chtěli charakterizovat jediným slovem, bude jím s největší pravděpodobností horlivost – a to horlivost pro Boží slovo a Krista samotného.

Rozmanitost lidských osobností, charakterů i temperamentů umožňuje existenci různorodých vztahů, odlišných způsobů komunikace i přístupů k situacím. Bůh akceptuje tuto diverzibilitu a uvádí člověka do služby tak, aby byl schopen specifický darovaný potenciál co nejlépe zhodnotit. Ti, kteří ovlivňují rozhodování a zodpovídají za vedení a formaci křesťanů, by měli umět využívat a prohlubovat obdarování jim svěřených lidí. Taktéž by měli být schopni rozpoznat výhody a nevýhody, které určitý typ přístupu nebo vedení přináší.

Potenciál rozdílných zkušeností a přístupů bych chtěla v této práci představit na příkladu komunikace a vztahů apoštola Pavla s těmi, jež jej doprovázeli, ať už to byl na počátku Barnabáš, nebo posléze Timoteus a Titus. Zaměřím se na co nejsrozumitelnější interpretaci relevantních biblických textů, ve kterých Pavel komunikuje se svými spolupracovníky. Tím se pokusím přiblížit postoje, způsoby a postupy, které mohou být nápomocny dnešním křesťanům v oblasti pastorační práce, formace a učednictví. Tímto tématem se v anglickém jazyce zabývá mnohem více autorů, než těch několik, které jsem

---

¹ ŽILKA, F. *Pavel z Tarsu a apoštolský věk církve*. Praha: Kalich, 1984, předmluva ke knize.

v této práci uvedla,² i když někteří z nich také pouze okrajově. V českém jazyce jsem našla pouze publikace, které se zabývají buď Pavlovým dílem nebo Pavlem osobně,³ učednictvím obecně,⁴ nebo určitým aspektem mezilidských vztahů, které lze v učednictví využít.⁵

V první část práce se budu věnovat apoštolu Pavlovi, jeho životopisným údajům, charakteristice a některým podrobnostem z jeho života. Druhá kapitola bude zaměřena na popis starozákonního a novozákonního modelu učednictví, bude se blíže zabývat jeho podstatou, původem a vývojem. Třetí kapitola podrobněji přiblíží a popíše některé charakteristické aspekty učednictví, jak vyplývají z naznačených vztahů s vybranými spolupracovníky – Barnabášem, Timoteem a Titem. Barnabáše jsem zvolila proto, že byl tím, kdo na počátku uvedl Pavla do společenství Kristových učedníků. Tita a Timotea z důvodu jejich zvláštního vztahu s Pavlem – Pavel je nazývá svými dětmi,⁶ syny ve víře (Timoteus 1 K 4,17; Fp 2,22; 1 Tm 1,2.18; 2 Tm 1,2; 2,1; Titus: Tt 1,4),⁷ kteří navíc zůstali jeho blízkými spolupracovníky až do samého konce. V závěrečné části práce se pokusím o zhodnocení přínosu Pavlova modelu učednictví pro současnou církev.

Cílem této práce je porozumět vztahu apoštola Pavla a jeho spolupracovníků, nalézt a popsat některé přístupy, komunikace a vzájemné působení, jejich výhody i úskalí. Dále pak sledovat, zda a jak mohou být tyto informace nápomocny budování a prohlubování společného života Kristova těla v současné době.

---

² CLINTON, J. R. *The Making of a Leader: Recognizing the Lessons and Stages of Leadership Development*. Colorado Springs: NavPress, 2012. COLEMAN, R. E. *The Master Plan of Evangelism*. Grand Rapids: Baker Book House Company, 1993. HYBELS, B. *Courageous Leadership*. Grand Rapids: Michigan, Zondervan, 2002. CHAMBLIN, J. K. *Paul and the Self – Apostolic Teaching for Personal Wholeness*. Grand Rapids: Baker Books, 1993. MURPHY-O'CONNOR, J. *Paul: A Critical Life*. New York: Oxford, 1997. TRIPP, P. D., LANE T. S. *How People Change*. Greensboro: NC, New GrowthPress, 2008. WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*. Grand Rapids: Michigan, Zondervan, 1992.

³ BAUMAN, E. *Svatý Pavel*. CARSON, D. A., MOO, D. J., *Úvod do Nového zákona*. Praha: Návrat domů, 2008. FRANZEN, A. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. KLIESCH, K. *Skutky apoštolů*. 1.vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. POKORNÝ, P. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993. POLLOCK, J. *Svatý Pavel – Apoštol pohanů*. 1. Vyd. Praha: Návrat domů, 2003. RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014. SUŠIL, F. *Listové sv. Pavla apoštola*. Praha, 1870. TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2007. TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*. Ružomberok, Katolícke biblické dielo, 2015. ŽILKA, F. *Pavel z Tarsu a apoštolský věk křesťanské církve*.

⁴ OGDEN, G. *Proměňující učednictví*. Praha: Návrat domů, 2010. STOTT, J. R. W. *Zápas mladé církve, Poselství Skutků apoštolských*. Praha: Návrat domů, 1999. TRIPP, P. D. *Nástroj v Božích rukou*. 1.vyd. Praha: Návrat domů, 2012.

⁵ SANDE, K. *Cestou usmíření*, Praha: Návrat domů, 2004.

⁶ Apoštol Pavel nazývá rovněž Onezima jako svého syna ve víře (srov. Fm 10).

⁷ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 40 a 41.

Období vzniku Církve, tzv. „apoštolské“, z něhož jsem se snažila získat základní poznatky, nelze ovšem bez výhrady aplikovat do dnešního života. Je třeba akceptovat výjimečnost tohoto zvláštního období, které v předcházející lidské historii nemělo obdoby a nikdy později se již také nezopakovalo, (i když v knize Kaz 1,9-10 autor tvrdí opak⁸). Je třeba zodpovědně rozhodnout, co lze převzít a co je třeba ponechat opravdu jen tomuto zvláštnímu období církve 1. století.

Citace biblických textů jsou převzaty z Českého ekumenického překladu, pokud není uvedeno jinak.

---

⁸ „Co se dalo, bude se dít zase, a co se dělalo, bude se znovu dělat; pod sluncem není nic nového. Je něco, o čem lze říci, Hleď, to je cosi nového? I to bylo v dávných dobách, které byly před námi.“

1 Život a osobnost Pavla

1.1 Zdroje informací o Pavlově životě

Vzhledem k tomu, že existuje nespočetné množství knih o apoštolu Pavlovi, jsem se v této práci zaměřila pouze na ty, které používají historicko-kritický přístup k pramenům pojednávajícím o osobě apoštola Pavla. John Pollock v úvodu ke své knize o apoštolu Pavlovi říká: „*mezi úsudkem a domněnkou je propastný rozdíl a představivost nesmí převládnout nad autenticitou*“.⁹ Pokud tedy chceme získat relevantní informace o Pavlově životě a jeho vztazích s ostatními pracovníky, je třeba se co nejvíce držet faktů a poctivě přiznat, pokud se nám jich nedostává.

Informace o životě apoštola Pavla lze čerpat jednak ze svědectví v jeho listech nebo listech jemu připisovaných, jednak z knihy Skutků.

1.1.1 Listy apoštola Pavla – otázka jejich literární autentičnosti

Tato podkapitola přiblíží různé existující přístupy k autorství jednotlivých listů, z toho vyplývající výklady a stanoví linii přístupu, které se budeme v tomto rozboru přidržovat. Většina dnešních exegetů souhlasí s následujícím rozdělením listů:¹⁰

- Protopavlovské – zde panuje shoda o autenticitě Pavlova autorství – jde o nesporné Pavlovy listy. Sem patří 1 Te, 1 a 2 K, Ga, Fp, Ř, Fm.
- Deuteropavlovské – Ko, Ef, 2 Te. U těchto listů jsou pochybnosti ohledně přímého Pavlova autorství, mají odlišný styl a časově jsou těžko zařaditelné do doby Pavlova života.
- Tritopavlovské – tzv. popavlovské, či pastorální – 1 a 2 Tm, Tt – tyto lze Pavlovi připsat jen velmi těžko. Důvodem je nejen odlišný styl, stejně jako je tomu u deuteropavlovských listů, ale také předpokládaná úroveň církevní organizace.

---

⁹ POLLOCK, J. *Svatý Pavel - Apoštol pohanů*, s. 5.

¹⁰ TRSTENSKÝ, F. *Na cestě do Damasku*, s. 8-9. Podobně i RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 377 nebo TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003, s. 159-160.

Ale stejně jako se liší přístupy exegetů v souvislosti s jednotlivými informacemi Pavlova života zmíněné ve Skutcích a v jeho listech,¹¹ i zde se vyskytuje několik různých přístupů, jak posuzovat tyto skupiny listů.

Existují tři hlavní linie řešení otázky autorství Pavlových listů:¹²

První skupinu tvoří odborníci, kteří řadí i pastorální listy mezi ostatní listy, které Pavel napsal ještě za svého života. Odlišný styl vysvětlují přítomností pásaře, kterému byly některé listy diktovány a který měl podle těchto odborníků velkou svobodu při jejich sestavování¹³.

Druhou skupinou jsou zastánci tzv. teorie fragmentů. Vycházejí z předpokladu, že pastorální listy jsou kompozicí předcházejících Pavlových doporučení, poznámek a zpráv, které byly po jeho smrti některými z jeho učedníků uspořádány do nynější podoby.

Třetí skupinu reprezentuje v dnešní době velká skupina odborníků, kteří zastávají názor, že pastorální listy vznikly až po Pavlově smrti jako výsledek aktivity jeho následovníků, není však vyloučeno, že do nich byly zakomponovány fragmenty reálných Pavlových zápisků.

Pro posouzení vztahů a komunikace apoštola Pavla s jeho spolupracovníky a možného přínosu jeho modelu učednictví pro současnost bylo nutné vyjasnit si nejen přístup k autorství zejména pastorálních listů a z toho vyplývající výklad, ale také rozhodnout, kterým přístupem se bude řídit tato práce. Dle materiálů, které mám ke své práci k dispozici, mám za to, že nejbližší reálnému posouzení situace se nachází tzv. „pavlovská“ linie. Stoupenci třetí skupiny, kteří jsou označováni jako zastánci „pavlovského“ původu, uvádějí, že výraz „pavlovský“ označuje nepřímé, ale přesto zřejmé spojení s osobou apoštola Pavla. Pavlovi učedníci a následovníci se odvolávají na jeho autoritu, učení a zřejmě použili i jím psaný text při sestavování pastorálních listů.¹⁴ Lze tedy hovořit o přítomnosti Pavlovy nauky i osoby v těchto listech, protože ti, kteří je

---

¹¹ Viz kap. 1.1.3 Zdroje informací o Pavlovi a jejich hodnocení.

¹² TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 24-28.

¹³ TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 219-220 – teorie „pásaře“ se jeví pravděpodobněji, než „teorie fragmentů“.

¹⁴ Viz poznámky a pokyny, které jsou v pastorálních listech spojené přímo s Pavlovou osobou – např. poznámka o Pavlově plášti a jeho svících v 2 Tm 4,13, Pavlovy pokyny Titovi v Tt 3,13, apod.

sestavovali, si byli vědomi, že jejich úkolem je zprostředkovat ostatním Pavlovy myšlenky aktualizované do situace, ve které se křesťané v době sestavení listů nacházeli.

1.1.2 Skutky apoštolů

Autorem knihy Skutků je nepochybně stejná osoba, jako pisatel 3 evangelia (srov. Sk 1,1-2).¹⁵ Mnohem menší shoda již panuje v názoru, kdo byl touto osobou. Podle nejstarší tradice (Irenej, Klement Alexandrijský, Muratoriho fragment) jím byl Pavlův průvodce a spolupracovník Lukáš. Většina předních biblistů však již tento názor nezastává,¹⁶ důvodem je např. nepřítomnost některých Pavlových důležitých teologických myšlenek nebo také rozdílnost obrazu samotného Pavla. Lukášovo autorství však nelze úplně vyloučit. Dost rozšířený názor počítá se sepsáním Skutků apoštolů mezi léty 80-90 po Kr. Pozdější dataci sotva můžeme předpokládat, jelikož Pavlovy listy, jejichž sbírka se utvořila nejspíše koncem 1. století, nejsou v Sk použity.¹⁷

- **Prameny:**

Autor knihy Skutků měl k dispozici informace o počátcích prvotní církve, o Štěpánovi čerpal zřejmě z židokřesťanského pramene, o církvi v Antiochii musel také existovat pramen, se kterým autor Sk pracoval. Zvláštní je, že pravděpodobně neznal obsah Pavlových listů.¹⁸ Jedním z pramenů mohly být i jeho vlastní zápisky z cest.¹⁹

- **Historická věrohodnost:**

V knize Skutků nejde o historický popis událostí, i když byly původně považovány za knihu dějin prvotní církve. Pro historický dokument však chybí potřebné údaje. Záměrem autora je zachycení dějin spásy.²⁰

---

¹⁵ TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 130.

¹⁶ Viz komentáře katolických biblistů G. Schneidera a A. Weisera (cit. v: TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 135).

¹⁷ Srov. dále TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 135-137.

¹⁸ Nicméně mohl vědět o jejich existenci, aniž by znal reálný obsah listů.

¹⁹ TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 132.

²⁰ Tamtéž, s. 133.

1.1.3 Zdroje informací o Pavlovi a jejich hodnocení

K rekonstrukci Pavlova života a jeho působení máme tedy k dispozici kromě informací z jeho listů ještě Skutky apoštolů. Z historického hlediska mají listy samozřejmě jako osobní svědectví větší význam a zasluhují více pozornosti.

- Životopisné detaily v jeho nesporných listech: 1 Te 2,1-2; 17-18; 3,1-3; Ga 1,13-23; 2,1-14; 4,13; Fp 3,5-6; 4,15-16; 1 K 5,9; 7,7-8; 16,1-9; 2 K 2,1, 9-13; 11,7-9, 23-27, 32-33; 12,2-4; 14, 21; 13,1, 10; Ř 11,1; 15,19, 22-32; 16,1;
- Vyprávění o jeho činnosti ve Skutcích apoštolů: 7,58; 8,1-3; 9,1-30; 11,25-30; 12,25; 13,1–28,31.

Detaily v deuteropavlovských a pastorálních (tritopavlovských) listech lze k rekonstrukci Pavlova působení použít víceméně pouze jako potvrzení informací známých z předchozích dvou pramenů, nicméně v části věnované komunikaci apoštola Pavla s jeho vybranými spolupracovníky a z toho vyplývajícími možnými podklady pro pastoraci budou pro nás neméně důležité.

Můžeme se setkat se třemi přístupy, jak autoři tyto prameny zpracovávají:

- Autoři, kteří přistupují ke zpracování života sv. Pavla tradičně, důvěřují rámci, který je představen knihou Skutky apoštolů, do něhož zasazují s případnými úpravami údaje z listů. Tento přístup byl běžný v minulosti, kdy byla kniha Skutků považována za hlavní zdroj informací při rekonstrukci Pavlova života.²¹
- Autoři, kteří se vyznačují velkou skepsí vůči historické hodnověrnosti Sk v údajích o sv. Pavlu, téměř ignorují informace ve Sk a záměrně zvýrazňují nesmiřitelné rozdíly v údajích obou pramenů.²²
- Poslední skupina autorů považuje Pavlovy listy za prvotní pramen, jež poté obezřetně a kriticky doplňuje údaji ze Sk. Jejich záměrem není nepřiměřeně

²¹ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 11-12.

²² Např. MURPHY-O'CONNOR, J. *Paul: A Critical Life*.

zvyšovat rozporuplnost obou pramenů.²³ Zde se nacházejí také někteří exegeté, kteří poukazují na akceptovatelnost výkladu pisatele Skutků. Svůj názor opírají mimo jiné o pasáže, jež jsou psány na rozdíl od ostatních v 1. os. mn. č., jakoby se popisovaných skutečností autor sám účastnil (srov. Sk 16,8-10; 16,17; 20,5-15; 21,1-18; 27,1-28,16). Stále však považují Pavlovy listy za výchozí pramen.²⁴

Je pravdou, že autor Skutků má tendenci idealizovat prvotní církve (srov. Sk 2,44-47) a také samotného Pavla teologicky interpretuje tak, že představuje jeho poslání v rámci širšího projektu rozšíření křesťanství „až na sám konec země“ (Sk 1,8). Autor knihy navíc kusé informace, které měl o Pavlovi k dispozici, zpracoval do celistvého příběhu až někdy 30 let po Pavlově smrti. Určité rozpory lze sledovat v popisech cest do Jeruzaléma, také průběh a závěry „apoštolského sněmu“ jsou podány rozdílně.²⁵ Na druhé straně nelze přeceňovat ani objektivitu Pavlových listů. Pavel často píše jako člověk emotivně zcela vtažený do dění, což jistě ovlivnilo volbu důrazu a způsob popisu. Také měl k sepsání jiné důvody, než autor Skutků, proto klade důraz na odlišné skutečnosti.

Mezi Pavlovými listy a Sk je tolik styčných bodů, že Sk nelze jako historický pramen zcela vyloučit. Velká část údajů o Pavlových cestách a další jeho činnosti uvedená v listech informace ze Skutků potvrzuje.²⁶ Většina autorů připouští jako historické následující údaje, které známe jen ze Sk - např. Pavel před Gallií, Pavlův 18měsíční pobyt v Korintu nebo Timoteův původ v Lystře.²⁷ Z historického hlediska jsou tedy Skutky spíše hodnověrným materiálem, i když „...při výkladu Sk se musíme vyvarovat jak přeceňování literární přesnosti údajů, tak také podceňování jejich hodnoty“.²⁸

---

²³ TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 17, podobně RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 174.

²⁴ CARSON, D. A. and MOO, D. J. *Úvod do Nového zákona*, s. 251.

²⁵ Sk15,20 a 29 mluví o „apoštolském dekretu“, naproti tomu Pavel v Ga 2,6 píše, že mu nebylo apoštoly nic uloženo.

²⁶ TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 133.

²⁷ KISTEMAKER, S. *New Testament Commentary*, s. 662-664; WITHERINGTON B. III. *The Act of the Apostles*, s. 537-539. POKORNÝ, P. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 124-125.

²⁸ TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 134.

1.2 Etapy Pavlova života

1.2.1 Pavlův původ a mládí

Narození Pavla datuje většina exegetů mezi léta 5-10 n. l.,²⁹ jednak dle biblických textů,³⁰ jednak v závislosti na několika zmínkách o událostech, z nichž některé jsou jedinými historicky potvrzenými milníky jeho života. Jde např. o potvrzení období vlády prokonzula L. Junia Gallia Annaea v Acháji³¹ nebo dataci vyhnání Židů z Říma za císaře Claudia (Sk 18,2c).³² Místo narození a původ potvrzuje sám Pavel ústy pisatele knihy Skutků: „*Jsem Žid z Tarsu, občan ne bezvýznamného města... z rodu izraelského, z pokolení Benjaminova, Hebrej z Hebrejů*“ (Sk 21,39; srov. Fp 3,5). Zároveň se však narodil jako římský občan (srov. Sk 22,27).

Tarsus byl hlavním městem úrodné Kilikie v jihozápadním cípu Malé Asie. Pod nadvládou Říma zde celkem mírumilovně splynuly různé civilizace – jak domorodí obyvatelé Kilikie, tak Chetitě, Řekové, Asyřané, Peršané i Makedonci, kteří sem přišli s Alexandrem Velikým. Kolem roku 170 před Kristem zde pak král Antiochus IV. usadil kolonii Židů.³³

Pavlova rodina patřila zřejmě k těm bohatším³⁴ (i po reformě, při které byla méně majetným občanům odebrána hodnost občana, jeho rodině zůstal dokonce i titul římských

---

²⁹ RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 165 udává okolo r. 10; podobně TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 161, TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 17, POLLOCK, J. *Svatý Pavel – Apoštol pohanů*, s. 12 a další.

³⁰ V listu Fm 9 se Pavel nazývá starcem (πρεσβύτερος). Podle Hypokrata může být takovému starci mezi 49 - 56 lety, naopak při kamenování Štěpána je Skutky nazván „mladíkem“ (νεανίας), což naznačuje věk mezi 24. -40. rokem (Sk 7,58). Srov. BORNKAMM, G. „πρέσβος κτλ“, *ThWNT* 6 (1959), s. 682-683; FITZMYER, J. A. *The Acts of the Apostles*, AncB 31, New York: Doubleday, 1998, s. 394.

³¹ S Pavlem se setkává v Korintu (Sk 18,12). O Galliově prokonzulátu se zmiňuje řecký nápis, umístěný kdysi na Apollónově chrámě a objevený v Delfách. Je to kopie listu, zaslaného Claudiem do Delf. Z textu lze dovodit, že Gallio byl prokonzulem v Acháji ve 12. roce vlády Claudia, po jeho 26. aklamaci za císaře. Za použití dalších historických údajů lze dojít k závěru, že Pavel byl předveden před Gallia v létě nebo na začátku podzimu r. 52 po Kr. Pobýval-li v Korintu 18 měsíců, pak tam musel přijít na začátku roku 51 (srov. Sk 18,11). Srov. CARSON, D. A. and MOO, D. J.. *Úvod do Nového zákona*, s. 318-319.

³² Lukáš je spojuje s příchodem Akvily a Priscilly do Korintu. Suetonius (Claudius 25) píše, „*Vyhnal z Říma Židy, kteří ustavičně vyvolávali nepokoje kvůli Chrestovi*“. Autor zde s největší pravděpodobností (narážejíc na diskuse, zda Ježíš byl Kristus) pojednává o římských sporech mezi židy a židokřesťany. Křesťanský historik P. Orosius (5. stol.) datuje toto vyhnání do 9. roku Claudiovy vlády (Ian. 49 - Ian. 50). I když se neví, odkud jeho informace pochází, datum je velmi pravděpodobné (srov. MAREČEK, P. *Život a misijní působení apoštola Pavla*. [online]. www.rodinnyzivot.eu [cit. 12. 11. 2015].

³³ POLLOCK, J. *Svatý Pavel – Apoštol pohanů*, s. 10.

³⁴ Někteří exegeté (např. br. STEGEMANNOVÉ, E. W. und W. *Urchristliche Sozialgeschichte. Die Anfängeim Judentumunddie Christuskirchen in der mediterranen Welt*) toto na základě údajů z Pavlových listů rozporují – viz RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 84-85.

občanů). Pavlův otec byl s největší pravděpodobností mistr stanař. Rodina, i když využívala výhod římského občanství, stále patřila k farizeům,³⁵ nejhornlivější židovské nacionalistické straně té doby. Pavel byl osmého dne obřezán (Fp 3,5) a bylo mu dáno jméno Saul (Vyžádaný).³⁶ Toto jméno, které bylo používáno v oblasti rodiny a v okruhu známých, mohl dostat kvůli příslušnosti jeho rodiny ke kmenu Benjamín (Ř 11,1; Fp 3,5). Podle tehdy rozšířeného zvyku Pavel dostal ke svému hebrejskému jménu ještě jedno římské – Paulus (z latinského *paulus* = malý; řecky: Παῦλος),³⁷ jež bylo celkem běžným jménem v tehdejší provinciální společnosti.³⁸ Jednalo se zřejmě o hlavní jméno. Tímto způsobem lze částečně vysvětlit skutečnost, že Pavel nikdy neuvádí své druhé jméno ve svých listech. Ve Skutcích apoštolů je Saul uváděn jménem Pavel od Sk 13,9.

Tarsus byl známý svou vzdělaností, měl vynikající školu,³⁹ přesto otec Pavla poslal na studia do Jeruzaléma, kde jej vyučoval jeden z největších učitelů té doby. Svědectví o jeho studiu ve škole nejvyššího učitele farizeje Gamaliela, člověka ušlechtilého i citlivého „učitele zákona, kterého si vážil všecken lid“ (Sk 5,34), nacházíme opět ve Skutcích 22,3. Zde o sobě Pavel prohlašuje: „*Já jsem Žid narozený v Tarsu v Kilikii, avšak vychovaný v tomto městě. U nohou Gamalielových jsem byl přesně vyučen otcovskému zákonu a horlil jsem pro Boha jako dnes vy všichni*“. Tak se Pavlovi dostalo vzdělání, které jej díky teokratickému zřízení státu předurčovalo k vedoucímu místu ve společnosti. Mohl uvažovat o místě ve veleradě, mohl doufat, že zasedne ve vládnoucích kruzích, apod. Opět je třeba podotknout, že Pavel sám se ve svých listech o tomto nezmiňuje,⁴⁰ nicméně jeho rétorické umění, znalost farizejského způsobu života, výklad zákona i způsob stylizace listů ukazuje spíše na židovskou Palestinu a Jeruzalém, než na diasporu. Pavel uměl řecky, pravděpodobně i latinsky,⁴¹ ale doma se hovořilo výhradně aramejsky – jazykem odvozeným z hebrejštiny.⁴²

---

³⁵Dnes má tento termín poněkud pejorativní nádech, proto je nutné si uvědomit, že farizeové byli především horliví, zbožní znalci Písem, jež obraceli Izrael zpět k Hospodinu, očekávajíc Boží Království a příchod Mesiáše (srov. VLKOVÁ, I. G. *Slovo Boží a slovo lidské*. 2. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého, 2007, s. 41.)

³⁶HELLER, J. *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Advent-Orion, 2003, s. 436.

³⁷Tamtéž, s. 532.

³⁸Tohoto jména pak užívá při svých misijních cestách po řecko-římském území (srov. 1. K 16,21, Ko 4,18).

³⁹CARSON, D. A. and MOO, D. J. *Úvod do Nového zákona*, s. 308.

⁴⁰RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 98.

⁴¹POLLOCK, J. *Svatý Pavel, Apoštol pohanů*, s. 12.

⁴²Z Pavlových listů je patrné, že řečtina nebyla jeho mateřským jazykem. Jestliže bylo třeba vyjádřit rozhodující duchovní skutečnosti, často si vypomáhá SZ texty, čerpá ze Septuaginty (srov. ČEP, předmluva

S velkou pravděpodobností odešel z Jeruzaléma dříve, než tam začal působit Ježíš Nazaretský, protože se nikdy nezmínil, že by byl očitým svědkem Ježíšova působení. Brzy po svých 30. narozeninách se však do Jeruzaléma vrátil, pokračoval v řemesle svého otce a možná se také oženil⁴³, protože Židé jen velmi výjimečně žili v celibátu, dokonce u kandidátů do Sanhedrinu (shromáždění soudců) se vyžadovalo rodičovství jako součást kvalifikace.⁴⁴

1.2.2 Událost u Damašku a Pavlovo povolání

Signifikantní okamžik Saulova života - jeho setkání s Ježíšem u Damašku - historici umísťují kolem roku 35, kdy mu mohlo být okolo 30 let⁴⁵. Autoři děl o Pavlovi se shodují v tom, že tato událost je největším předělem či obratem v jeho životě. Uzavřela se jím jedna etapa Pavlova života a zahájila etapa nová, kterou lze nazvat apoštolskou. Tento obrat bývá nazýván „obrácením ap. Pavla“, i když někteří autoři odmítají mluvit o konverzi. Vždyť Pavel si nezvolil nové náboženství, neobrátil se od nepravých bohů k jedinému Bohu. Nelze mluvit ani o morálním obrácení, neboť Pavel byl dle Zákona bez úhony (srov. Fp 3,6). Někteří tedy používají termín „povolání“. Naproti tomu pro některé jiné autory není dostačující ani termín „obrácení“ a tuto událost považují za něco mnohem hlubšího.⁴⁶

V knize Skutků je událost u Damašku popisována 3x (Sk 9,3-9; 22,6-16; 26,13-18), přičemž se v některých bodech jednotlivé popisy události výrazně shodují: např. se zde mluví o oslepujícím světle a hlasu, který Pavla posílá zvěstovat Boží království mezi pohany. Sám Pavel ji hodnotí jako zjevení, pověření, poslání: „*ale ten, který mě vyvolil už v těle mé matky a povolal mě svou milostí, rozhodl se zjevit mně svého Syna, abych radostnou zvěst o něm nesl všem národům. Tehdy jsem nešel o radu k žádnému člověku...*“ (Ga 1,15-16) a na jiném místě pokračuje: „*Ale cokoliv mi bylo ziskem, to jsem pro Krista odepsal jako ztrátu. A vůbec všechno pokládám za ztrátu, neboť to, že jsem poznal Ježíše,*

---

k Pavlovým listům, s. 144). Naproti tomu např. SCHNELLE, U. *Paulus: Leben und Denken*, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2003, s. 62 tvrdí, že mateřským jazykem apoštola Pavla byla řečtina.

⁴³ Nicméně v době, kdy píše list Korintským je sám (srov. 1 K 7,7-8).

⁴⁴ POLLOCK, J. *Svatý Pavel – Apoštol pohanů*, s. 13.

⁴⁵ BROŽ, V. „Stručné uvedení do života a díla apoštola národů“, in *Pavel z Tarsu - Apoštol národů: Studie DTI HK*, ed. J. Hojda – D. Brouma – P. Poléhla, Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010, s. 13.

⁴⁶ TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 26.

svého Pána, je mi nade všecko. Pro něho jsem všecko ostatní odepsal a pokládám to za nic...“ (Fp 3,7-8). Pavel tady popisuje opravdovou změnu srdce a smýšlení, ať už ji nazveme konverzí, či nikoli. Přesto, že chápeme kontinuitu judaismu a křesťanství, vidíme zde v Pavlově popisu jeho setkání s Kristem významnou vnitřní proměnu. Setkání u Damašku z Pavla udělalo někoho víc, než pouhého následovníka Krista, proměnilo jej v kazatele Kristova poselství.⁴⁷ Stále zůstal farizejem – učitelem zákona, ale navíc se stal Kristovým apoštolem – misionářem.

Bezprostředně po události u Damašku apoštol Pavel odešel do Arábie (Ga 1,17). S největší pravděpodobností se jednalo o oblast nabatejské říše.⁴⁸ Z Arábie se vrátil zpět do Damašku, odkud však musel uprchnout. O této události máme dva záznamy - podle Sk 9,23-25 to byli Židé, kteří se snažili Pavla dopadnout, zatímco podle 2 K 11,32-33 se jej pokoušel zajmout místodržitel krále Areyty.

Zdá se, že se Pavel vydal na cestu do Jeruzaléma hned po svém útěku z Damašku. Podle Gal 1,18 se tato návštěva Jeruzaléma uskutečnila tři roky po události obrácení. O svém prvním pobytu v Jeruzalémě, kde pobyl 15 dní (možná, že bydlel u rodiny své sestry [srov. Sk 23,16]), se vyjadřuje s velkou zdrženlivostí (Ga 1,18-20). Zmiňuje pouze jeden důvod své návštěvy: „seznámit se“ s Petrem. V Sk 9,26-30 je Pavlova návštěva Jeruzaléma vylíčena odlišně. Uvádí se zde, že byl nucen utéct před damaškými Židy.

Po přijetí křtu se totiž začal účastnit rozhovorů v damašských synagogách s takovým zaujetím, že se v krátké době stal místním Židům velmi nepohodlným (srov. Sk 9,18). Rozhodli se jej tedy zabít a on byl nucen utéct (Sk 9,20-25). Z Damašku se Pavel vypravil do Jeruzaléma, kde se mu díky Barnabášově přimluvě dostalo přijetí v jeruzalémské církvi a dokonce se mohl podílet s apoštoly na jejich díle (Sk 9,26-29). V Jeruzalémě však kvůli nepřátelství helénistických Židů pro Pavla nebylo bezpečno, byl tedy bratry poslán do Tarsu, kde zůstal několik let (srov. Sk 9,29-30). O tomto období mnoho nevíme, Pavel sám se zmiňuje jen, že „odešel do končin Sýrie a Kilikie. V církvích Kristových v Judsku mne osobně neznali; jen slyšeli, že ten, který dříve pronásledoval církev, nyní zvěstuje víru, kterou předtím chtěl vyhubit; a děkovali za mne Bohu“ (Ga 1,22-

---

⁴⁷ CARSON, D. A. and MOO, D. J. *Úvod do Nového zákona*, s. 311.

⁴⁸ TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003, s. 161.

24). Odtud pak odešel do Antiochie, aby pomohl Barnabášovi s vyučováním v antiošské církvi.

Ačkoli Pavel nepatřil mezi 12 apoštolů, byl vybrán a poslán do služby samotným Kristem. Původní učedníci sice založili a vedli jeruzalémskou obec věřících, ale tato skupina nebyla rozhodujícím činitelem, ani se nestala jádrem budoucí církve. Naproti tomu Pavel, jenž se stal zakladatelem mnoha církevních obcí, si musel své místo „apoštola pohanů“ vůči tehdejším autoritám – jeruzalémským „sloupům církve“ – postupně a s námahou získávat.

1.2.3 Pavlovo misijní působení, římské zajetí a smrt

Poté, co Barnabáš v Antiochii shledal, že je zde kromě pastýřské péče velmi potřebné i vyučování, vyhledal Pavla, o kterém byl správně přesvědčený, že bude v této oblasti pro věřící přínosem. Zde spolu „*vyučili velké množství lidí, takže se v Antiochii ponejprv začalo učedníkům říkat „křesťané“*“ (Sk 11,26). Z Antiochie se Pavel a Barnabáš vydali do Jeruzaléma. Jejich pobyt zde časově spadá zřejmě do doby úmrtí Heroda Agrippy I. v r. 44 (srov. Sk 12,20-25). Při návratu s sebou vzali Jana Marka, který byl Barnabášovým blízkým příbuzným, aby posílil jejich misijní skupinu v Antiochii. Ta se stala nyní výchozím bodem jejich misijních cest, i když se Pavel při každé své cestě vždy zastavil vždy také v Jeruzalémě. S Barnabášem po boku nastalo období významného misijního působení, jak nám dosvědčují Sk 13-14.

Podle svědectví Sk se zpravidla misijní činnost apoštola Pavla člení na tzv. misijní cesty (celkem tři; cesta do Říma se počítá jako čtvrtá).⁴⁹ Pokud tedy přistoupíme na popis cest uvedený autorem Skutků, pak první misijní cestu podnikl Pavel spolu s Barnabášem a Janem Markem v letech 44–49, druhou (po známé neshodě s Barnabášem) již se Silasem a Timoteem v letech 49–52. Na svou třetí misijní cestu se vydal r. 53 a vrací se r. 58. Nevíme, kdo jej doprovázel, pravděpodobně Timoteus, Titus, Gaius a Aristarchos (srov. Sk 19,20 a 29).

---

⁴⁹ Skutky apoštolů se vždy zcela neshodují s údaji, které najedeme v Pavlových listech. Sk hovoří o pěti Pavlových návštěvách Jeruzaléma (Sk 9,26; 11,30; 15,2; 18,22; 21,15), avšak Pavlovy listy potvrzují pouze tři takové cesty (Ga 1,18; 2,1; Ř 15,25).

Průběh tzv. první misijní cesty je nám znám pouze ze Sk 13,3-14,28. Misijní cesta vedla na Kypr, do Pisidie a Lykaonie. Údaje o tzv. druhé misijní cestě nalezneme v Sk 15,36-18,22. Pavel se svými společníky působil na evropském kontinentu: Filipy, Tesalonika, Athény, Korint. Popis třetí misijní cesty nalezneme v Sk 18,23-21,17. Pavel prošel Galacií, Frýgií a přišel do Efesu, kde působil dva až tři roky (Sk 19,10; 20,31). Pak putoval do Makedonie (možná i dále do Illyrie [Ř 15,19]) a Acháje (srov. Sk 20,3: „Řecko“), kde strávil tři měsíce zřejmě v Korintu. Potom se vydal do Jeruzaléma.

V Jeruzalémě byl Pavel přesně podle předpovědí a proroctví zajat a přepraven do Césareje, kde měl možnost svědčit o zmrtvýchvstalém Kristu římskému prokurátorovi Felixovi. Když byl Felix vystřídán Festem, odvolal se Pavel k císaři (Sk 25,11) a byl po strastiplné cestě nakonec dopraven na jaře r. 61 do Říma. Zde pobýval v domácím vězení až do r. 63. Rekonstrukce posledního období Pavlova života se rozcházejí, protože chybí hodnověrné dostupné prameny. Někteří autoři se domnívají, že římská Pavlova vazba byla tou poslední a r. 63 následovala Pavlova poprava. Pokud však přijmeme jako pravdivý popis této Pavlovy vazby ve Skutcích, pak nic nenasvědčuje podobné alternativě. Vždyť je zřejmé, že římské autority byly Pavlovi nakloněny, jeho vazba byla více než mírná a Pavel měl možnost relativně svobodné komunikace s okolím (srov. Sk 28,30-31).

Mnohem hodnověrnější se tedy jeví varianta, kdy byl podle tradice⁵⁰ Pavel z vězení propuštěn, podnikl do Španělska misijní cestu, o níž se zmiňuje v listu římské církvi (Ř15,24), pak byl znovu zajat a odveden do Říma. Tato vazba již probíhala zdaleka odlišně od první, protože se odehrávala v době Neronova pronásledování křesťanů. Pavel zůstal sám, ale svůj konec vyhlížel pokojně (srov. 2 Tm 4,6-8). Podle tradice byl sťat r. 67 a pochován na Ostijské silnici, několik mil za hradbami Říma.⁵¹

1.3 Pavlova osobnost

Pavlovu osobnost nám realističtěji přiblíží jeho listy, neboť Pavel, jak jej popisuje autor Skutků, je již legendou, autoritou počátků a vzorem.⁵² Také je nutné brát v úvahu, že

⁵⁰ Srov. KLEMENT ŘÍMSKÝ. *List Korint'ánům*, v. 7.

⁵¹ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 117, RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 173.

⁵² Srov. RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 72-73.

biografické údaje, se kterými nás Pavel ve svých listech seznamuje, dnes mohou mít jiný smysl, než měly v antické době - je třeba chápat dobovou stylizaci, odlišné zvyklosti i rozdílnou citlivost. Pavel navíc nenechává čtenáře listů blíže poznat svou osobnost a smýšlení bez určitého záměru. Pokud tedy zmiňuje určité podrobnosti, pak vždy činí za určitým účelem, přibližuje svoji situaci, aby pomohl čtenáři správně postihnout a uchopit jeho vlastní. Proto jsou jím poskytované informace záměrně kusé a výběrové, často vztahované k určitému aktuálnímu tématu.

1.3.1 Pavlův styl psaní

Ve svých listech se Pavel představuje latinským jménem Paulus (řecky - Paulos). Během své misijní činnosti, v rozhovorech s čelními představiteli jednotlivých území, s nimi vždy mluvil s náležitým sebevědomím, vyplývajícím z jeho vlastního postavení, nikdy však nadřazeně. Ve svých listech používá tento římský občan velmi obratně řečtinu, ovládá dobové obraty i formy, obvykle cituje SZ ze LXX⁵³, zná deuterokanonické knihy sepsané nebo uchované v řečtině. Náznaky stoické rétorické argumentace (diatribé) v listech svědčí o jeho řeckém vzdělání. Prostředí helénské kultury, ve kterém v Tarsu vyrůstal, je zde víc než zřejmé. Ze všeho nejvíce se ale on sám cítil být Židem, což podtrhuje specificky hebrejskou formou výpovědi – trojnásobně zdůrazňující formulací textu. Např. v 2 K 11,22: „*Oni jsou Hebrejci? Já také! Jsou Izraelci? Já také! Jsou potomky Abrahamovými? Já také!*“. A pak ještě znovu ve Fp 3,5-6: „*z rodu Izraelského, z pokolení Benjamínova, Hebrej z Hebrejů*“ a pokračuje, „*jde-li o zákon – farizeus; jde-li o horlivost – pronásledovatel církve; jde-li o spravedlnost podle zákona, byl jsem bez úhony.*“.

Není jisté, zda opravdu pobýval přímo v rabínské škole Rabbana Gamaliela Staršího, protože ve svých listech toto nikde nezmiňuje, na tuto skutečnost odkazuje pouze autor knihy Skutků⁵⁴. Nicméně Pavlova rabínská formace, kterou bylo možné získat v takovém rozsahu jen mimo diasporu (před rokem 70 nemáme doklady o rabínských školách mimo Jeruzalém), je patrná i v jeho listech. Co Pavel ovšem s tímto učitelem

---

⁵³ Srov. TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 161.

⁵⁴ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Na cestě do Damasku*, s. 20, RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 90, POLLOCK, J. *Svatý Pavel - Apoštol pohanů*, s. 12.

nesdílí, je jeho mírnost vůči Ježíšovým stoupencům. Proti slovům Gamaliela - „*Proto vám teď radím, Nechte tyto lidi a propusťte je. Pochází-li tento záměr a toto dílo z lidí, rozpadne se samo; pochází-li z Boha, nebudete moci ty lidi vyhubit – nechcete přece bojovat proti Bohu.*“ *Dali mu za pravdu;*“ (Sk 5,38-39) – stojí výpověď nejen Sk 8,1⁵⁵, ale i další výpovědi samotného Pavla (srov. Sk 26,9).

1.3.2 Pavlovy charakteristické osobnostní rysy

V Pavlových listech se nám nabízí souhrn několika osobnostních rysů, z nichž jsou považovány za klíčové, pro Pavla charakteristické, zejména následující: horlivost, odvaha, důslednost a vědomí vlastní nedostatečnosti.

Horlivost byla průvodním znakem Pavlovy osobnosti ještě před obrácením (srov. Fp 3,6). Po jeho konverzi nabývá tato vlastnost ještě výraznějších rozměrů (srov. 2 K 5,9-11; 1 K 15,10) a co je nejdůležitější – stává se „nakažlivou“ nejen pro jeho spolupracovníky (2 K 8,16), ale i pro ostatní křesťanské obce (2 K 7,7).

Současný čtenář 11. kapitoly 2. Listu Korintským bude mít možná problém s touto pasáží, i když není nejmenší exegetický důvod k nedůvěře. Pavel zde popisuje, kolikrát byl v nebezpečí života, kolikrát podstoupil velmi kruté tresty, vězení, kolikrát byl vystaven hladu a podobně (srov. 2 K 11,23-28). Je zřejmé, že jen opravdu odvážný člověk je schopen znovu a znovu vstupovat do situací, o kterých ví, že nevyhnutelně tato nebezpečí přinášejí.

Pavlova důslednost je velmi dobře popsána v listu Galatským 2,11-14, kde autor popisuje svůj spor s Petrem a ostatními představenými jeruzalémské církve, kteří přišli navštívit antiochijskou obec křesťanů a nechali se strhnout židovskými křesťany k oddělování se od křesťanů z pohanů. A Pavel, který o sobě píše, že je „nejmenší z apoštolů“ (srov. 1 K 15,9), se postaví nejuznávanějšímu apoštolu, Petrovi.

Když mluví Pavel o své slabosti (srov. 2 K 12,5-10), pak nechce vzbudit v žádném případě soucit. Mnohem více než o slabost jde o vědomí vlastní nedostatečnosti ve

---

⁵⁵ Saul souhlasil s jeho (Štěpánovým – pozn. aut.) usmrcením.

srovnání s mocí, kterou ztělesňuje zmrtvýchvstalý Ježíš. Jeho snahou je vyzvat čtenáře ke správnému postoji vůči síle a slabosti, k uvědomění si, že síla křesťana nespočívá ve fyzické převaze, nýbrž v morální.⁵⁶

Z výše uvedeného lze dovodit, že Pavel vždy dokázal zanechat v lidech nezapomenutelný dojem, i když nezřídka negativní (srov. 1 K 4,18; 2 K 10,10; 12,12).

2 Starozákonní a novozákonní učednictví

2.1 Obecná charakteristika učednictví

Učednictví jako forma předávání zkušeností a moudrosti není vlastní jen křesťanskému světu, i v nekřesťanském světě šlo o běžný fenomén. Vztah mistr – žák, jenž je charakterizován zejména předáváním praktických životních dovedností a postojů, lze v různých společnostech vysledovat již od pradávna. Významnou odlišností od jiných vztahů (zaměstnaneckého, partnerského, ale i vztahu učitel – student) je určitá forma následování a napodobování, kdy ve výsledku nejde o pouhé získání teoretických znalostí. Učednictví charakterizuje přítomnost blízkého osobního vztahu mezi mistrem a žákem, předávání se realizuje jak verbálně – výukou, tak neverbálně – napodobováním příkladu. Je procesem, kde vyučování teoretických znalostí společně se získáváním praktických dovedností působí celkovou proměnu života. Nástrojem takového osobního vedení jedné osoby druhou je většinou komplexní trénink v dané oblasti s důrazem na zpětnou vykazatelnost. Cílem je funkčně zralý jedinec, schopný zodpovědně vykonávat svěřené úkoly.⁵⁷

2.2 Starozákonní učednictví

Bůh od počátku nastavil člověku určité obecné základy či principy, z nichž pak vycházely – a dosud vycházejí – jednotlivé etické normy. Starozákonní učednictví zahrnuje

---

⁵⁶ Sem patří tradičně velmi populární pasáž - nejzajímavější co do různorodosti výkladů - Pavlova zmínka o ostnu, kdy Pán na Pavlovu žádost o jeho zbavení odpovídá: „*Stačí, když máš mou milost; vždyť v slabosti se projeví má síla.*“ (srov. 2 K 12,7-10).

⁵⁷ WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 74-75.

pochopení úkolu člověka v Božím plánu, vyučování zejména Boží, nejen lidské moudrosti, následování učitele spojené se společným následováním Boha. Dále porozumění místu člověka a společenství ve stvoření a porozumění zodpovědnosti, která je mu Bohem dána vůči stvoření i vůči sobě navzájem. Celým starozákonním textem Písma se prolíná otázka autority, poslušnosti a zároveň zodpovědnosti za svěřené stvoření. Pokud sledujeme starozákonní proroky a jejich žáky, vidíme, že toto učednictví je v první řadě orientováno na službu s vědomím autority a podřízenosti dle stanoveného řádu. Učedník je nazýván služebníkem proroka a prorok zase služebníkem Božím (srov. Ex 24,13; Nu 12,8).⁵⁸

Pro starozákonní učednictví je důležitá správně pochopená minulost s akceptací současnosti a přesahem do budoucnosti. Nejde zde o cyklické nekonečno, jaké lze vysledovat u některých pravěkých a starověkých národů, a jenž je spojené s nejasným výhledem na pseudovykoupení a hrůzou z neustále se opakujících se dějin.⁵⁹ Izraelské dějiny jsou lineární, kontinuální, progresivní. Připomínání minulosti je nedílnou, podstatnou součástí izraelského náboženství právě s ohledem na pochopení minulosti a její aplikaci v přítomnosti. Jestliže národ, rodina či jednotlivec nemají povědomí o svém původu, jsou odkázáni jen na pouhou přítomnost. Nutně tak chybí pochopení a správné uchopení minulosti. Pak budoucnost, která je s odkazem minulosti neodlučitelně spjatá, postrádá vizi – a tím i směřování. Společnost, která takto vznikne bez potřebného základu předaného předchozími generacemi, je snadno manipulovatelná, neschopná stabilně trvat a stát na pravdivých zásadách, je korumpovatelná a jednoduše rozložitelná.

Starozákonní Izrael je naproti tomu vybaven kontinuálním soupisem dějinných skutečností souvisejících s vlastním původem, což ve světle výše uvedeného lze pochopit. Teologie smlouvy, která je zřetelná a vysledovatelná v celém Písmu, vysvětluje a podporuje princip vzájemné vztahovosti, odpovědnosti a zodpovědnosti, autority a vzájemné důvěry. Je zřejmé, že vědomí jednotlivce jako součásti celku, jež má inteligibilní, opodstatněný počátek, účel a cíl, je nezbytné pro zachování daných etických i morálních zásad navzdory možnému nepochopení okolní společnosti. Původní, ideální vztah učednictví vzniká mezi Izraelem a Bohem. Ani v osobě Adama totiž Bůh nedává přednost individualismu, jak by se mohlo na první pohled zdát. Již tehdy má na mysli celý

---

⁵⁸ WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 52-54.

⁵⁹ Srov. ELLIADE, M. *Mýtus o věčném návratu*. Praha: OIKOYMENH, 2003, kap. *Hrůza z dějin.*, od s. 119.

národ, který z Adama vzejde (srov. Gn 1,27-28). Co Bůh podporuje, je individualita, různorodost, rozmanitost, nikoli egoistická sebestřednost.⁶⁰

Starozákonní učednictví je tedy proces, který zahrnuje jak společenskou, tak osobní rovinu. Není individualistický, i když je individuální. Neznamená učitele na jedné straně a žáka na druhé – předávajícího a přijímajícího. Nejde zde o řeckou školu, sokratovské vyučování, jehož cílem je zušlechtění duše studenta. Učednictví byl oboustranně průchodný proces získávání moudrosti, vzájemného předávání a obohacování (srov. 1 Pa 25,8). Obě strany – učitel i jeho učedník byli v určitém smyslu oba učedníky v Boží škole, účastni procesu, který probíhal kontinuálně po celý život.⁶¹

2.3 Novozákonní učednictví

Model novozákonního učednictví lépe pochopíme, pokud se blíže podíváme na antické učednictví, neboť novozákonní učednictví v některých aspektech čerpá z řeckého. Západní civilizace, jež z řecké kultury a filozofie vychází, odtud přejala kromě způsobu myšlení také některé důležité instituce, jako je demokracie, politické a společenské i kulturní uspořádání, způsob výuky, apod. I biblický výraz „učedník“ – μαθητής,⁶² který se objevuje v evangeliích, má svůj původ v řeckém světě. Učedníci s mistrem vytvářeli určité společenství, výuka probíhala ve skupinách, kde trávili poměrně hodně času. Primárním zaměřením učedníků byla oddanost svému mistru a způsobu jeho výuky. Metody výuky – formou rozhovoru, otázek, příběhů – v mnohém připomínají Kristovo novozákonní učednictví.⁶³

Vztah Ježíše a jeho nejbližších učedníků byl samozřejmě nejdůležitějším novozákonním učednickým modelem. Naplno se zde projevil význam, jenž učednictví pro formaci vnitřního člověka má. Ježíš byl tím, kdo definoval učednický vztah v Božím království. On také vnesl do učednictví evangelizační rozměr (srov. Mt 28,19-20), jej napodobovali nejprve apoštolové a pak i Pavel spolu se svými učedníky. V novozákonním

⁶⁰ ROBERTSON, O. P. *The Christ of the Covenants*. Philisburg: NJ, Presbyteria and Rerformed, 1980.

⁶¹ Srov. WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 68-69.

⁶² Srov. TICHÝ, L. Slovník novozákonní řečtiny. In: *Řecko-český Nový zákon*, 27. vyd. Česká biblická společnost, 2011, s. 1672. SOUČEK, J. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. 6. vyd. Praha: Kalich, 2003, s. 159.

⁶³ Srov. WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 76-77.

učednictví získává ovšem toto napodobování zcela nový rozměr – z možnosti napodobovat konkrétní stvořenou osobu se stává privilegium následovat samotného Boha zjeveného v osobě Ježíše Krista. Privilegium zakoušet reálnou vtělenou existenci Boží osoby, jejíž napodobování je něčím absolutně novým ve srovnání se starozákonním následováním osoby mistra. Pavlovi obzvlášť na tomto napodobování záleží a vyzývá své spolupracovníky, aby napodobovali jej, jako on napodobuje Krista (srov. 1 K 11,1). Důležitost individuálního následování Krista podpořeného osobním vztahem s Ním má opět ve srovnání se starozákonní aplikací vztahu s dosud nevtěleným Bohem zcela odlišnou váhu. Historicky doložená existence tehdy ještě nekanonizovaných záznamů o Ježíšově působení je dalším nástrojem novodobého napodobování. Přičemž zachycené reálné situace a objektivní dochované příběhy z tohoto období dávají novozákonnímu učednictví další látku, která – pochopená ve světle starozákonních Písem – odkrývá dosud netušené obzory v následování.⁶⁴

Novozákonní učednictví je stejně jako starozákonní orientováno na službu. Pavel přináší z judaistického učednictví do novozákonní formace mimo jiné následování a akceptaci životního stylu učitele. Učedník se přidává k mistrovi a přejímá jeho životní styl, spolupracuje a participuje na jeho aktivitách a jeho službě (srov. Sk 12,25). Veškerá formace, postoje, charakter, informace, tedy vše, co získá novozákonní učedník, se děje z důvodu stát se spolehlivým nástrojem ve službě Bohu, církvi, ostatním věřícím a zbytku společnosti (srov. Ga 6,9-10). Také novozákonní učednictví je založeno na vzájemné zodpovědnosti, úctě, podřízenosti a autoritě. Jak Pavel, tak jeho spolupracovníci respektují autoritu – Boží, ale i apoštolskou (srov. Ga 1,10, 1 K 1,25, Sk 5,29, Sk 15,2). Na rozdíl od starozákonního autoritativního modelu „παρὰ τοὺς πόδας“⁶⁵ jde však o mnohem rovnocennější vztah, spíše o „spolupráci“ – v souladu s Ježíšovým výrokem z Janova evangelia, „*Už vás nenazývám služebníky, protože služebník neví, co činí jeho pán. Nazval jsem vás přáteli, neboť jsem vám dal poznat všechno, co jsem slyšel od svého Otce*“ (J 15,15). Novozákonní učednictví je tedy vztah, v němž rostou všichni zúčastnění v poznání a moudrosti a společně naplňují Kristův odkaz. Je zde mnohem více prostoru pro konstruktivní dialog, kdy jde spíše o společný přínos společné službě pod společnou Boží autoritou.⁶⁶

⁶⁴ WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 122-144.

⁶⁵ „παρὰ τοὺς πόδας“ - „*U nohou Gamalielových jsem byl vyučen...*“ Pavlovo prohlášení ve Sk 22,3.

⁶⁶ Srov. WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 109, 111-113.

Příkladem zcela původního obsahu novozákonního zjevení, jenž je významným přínosem novozákonního učednictví, je průlom náboženských bariér. Jednota, která je nyní v Kristu nabízena, je unikátní. Pavel opisuje identitu křesťanů jako těch, kdo jsou v Kristu Ježíši - ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (srov. Ga 3,26). Pavlův výraz „v Kristu“ vyjadřuje dvě základní myšlenky, a) věřící jsou účastni Kristovy identity a spasení, b) vykoupení rovněž pochází pouze od Krista.⁶⁷ Již není důvod oddělovat se od pohanů, evangelium je určeno všem bez rozdílu (srov. Ř 1,15-17, 3,29-30). S tím úzce souvisí změna v přístupu k působení hříchu. Starozákonní učedník si byl vědom skutečnosti, že hřích je „nakažlivý“. Dodržoval tedy velmi pečlivě očistné postupy, byl povinen vyhýbat se nečistým věcem, osobám a místům. Pokud bylo možno, zdržoval se pouze ve společnosti Židů. Kristovo novozákonní učednictví přináší totální obrat – rázem je to svatost, která se stává „vysoce nakažlivou“ (srov. L 7,33-34). Tento fakt podstatně mění pohled učedníků na ostatní společnost, i když je v některých z nich starozákonní přístup hluboce zakořeněn (srov. Ga 2,11-13). Na druhou stranu je nepřijetí okolí z důvodu přihlášení se ke Kristu mnohem citelnější než nepřijetí, kterému byl vystaven Izrael jako národ sloužící jedinému Bohu. Z vnějšího pohledu byla totiž „neztělesněná“ veličina izraelského Boha pro okolní společnost mnohem akceptovatelnější, než následování historicky autentické osoby Ježíše Krista.⁶⁸

V následující kapitole se budu zabývat způsobem, jak toto novozákonní učednictví aplikuje ve vztazích se svými učedníky apoštol Pavel. Dále se zaměřím na některá témata, která s učednickým vztahem souvisí, a také na jejich možnou aplikaci do současné církevní praxe.

3 Apoštol Pavel a jeho spolupracovníci: vybraná témata vzájemných vztahů z pohledu učednictví a jejich aplikace do současné doby

V této kapitole bych se chtěla věnovat některým tématům vyplývajícím ze vztahů a komunikace mezi apoštolem Pavlem, Barnabášem, Timoteem a Titem. Protože je však chceme zkoumat a využít v praxi z hlediska učednictví, nejprve je třeba zodpovědět otázku, zda jde v těchto případech o učednický vztah.

---

⁶⁷ Srov. WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 90.

⁶⁸ BLOMBERG, C. L. *Contagious Holiness, Jesus' Meals with Sinners*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2005, s. 160-164.

Jak je zřejmé z předcházející kapitoly, učednictví je definováno jako blízký osobní vztah, v němž dochází nejen k předání informací, ale zejména k formaci vnitřního člověka a změně života, v konečné fázi také ke vzájemnému obohacení. V biblickém kontextu jde o vzájemné darování se směřující vně člověka, ke službě ostatním, nikoli dovnitř k vlastnímu sebeuspokojení. Dle Pavla je cílem zralý, dospělý křesťan dorůstající do podoby Krista. Biblický slovník uvádí, že učednictví spočívalo také v povolání – pozvání, někdy souviselo s opuštěním dosavadního způsobu života (srov. Mk 10,21-28), učedník přebírá od svého mistra poselství a pak je poslán jako zástupce svého mistra, v jeho jménu (srov. Mk 3,14).⁶⁹

Ve světle předchozího lze tedy bez pochyby definovat jako učednictví vztah apoštola Pavla k Timoteovi i k Titovi. Oba opustili dosavadní způsob života, připojili se k Pavlovi ve společné službě, ve vztahu s Pavlem dochází k jejich formaci a konečně byli vysláni do jednotlivých místních společenství. Co však lze říci o Barnabášovi? V jeho případě se jedná o učednictví ve fázi vzájemného společenství a doprovázení, přičemž na počátku jejich cesty to byl mnohem spíše Pavel, kdo byl veden, formován a vyučován. Všechny výše uvedené učednické vztahy tedy spojuje právě základní princip biblického učednictví – předávání zkušeností a formace vnitřního člověka skrze dané Boží slovo, kdy cílem se stává budování Kristova těla pomocí jeho nadpřirozených darů, které za tímto účelem Bůh do církve dává: *„A toto jsou jeho dary, jedny povolal za apoštoly, jiné za proroky, jiné za zvěstovatele evangelia, jiné za pastýře a učitele, aby své vyvolené dokonale připravil k dílu služby – k budování Kristova těla, až bychom všichni dosáhli jednoty víry a poznání Syna Božího, a tak dorostli zralého lidství, měřeno mírou Kristovy plnosti.* (Ef 4,11-13).

Je velmi zajímavé, že jak Pavel a Barnabáš, tak značná část jeho spolupracovníků pochází buď z diasporního prostředí – Pavel (Sk 22,3; srov. 21,39), Barnabáš (Sk 4,36), ze smíšených rodin – Timoteus (Sk 16,1) nebo z mimožidovského prostředí – Titus byl Řek (Ga 2,3). Nabízí se otázka, zda to byl jeden z předpokladů, podle kterých si Pavel své blízké spolupracovníky pro misi vybíral. Důvod by byl zřejmý: jestliže chtěl Pavel přinášet evangelium pohanům, musel být on sám i jeho spolupracovníci co nejlépe obeznámeni se způsobem jejich života, nejlépe tím, že sami z tohoto prostředí pocházeli.

---

⁶⁹ MARSHALL, I. H. „Učedník“, in *Nový biblický slovník*, ed. J. D. Douglas, Praha: Návrat domů, 1996, s. 1061.

Jednotlivé typy a fáze jejich učednických vztahů budou popsány v následujících podkapitolách.

3.1 Apoštol Pavel a Barnabáš: Konflikt x služba smíření

3.1.1 Barnabáš

První zmínka o Barnabášovi se nachází ve 4. kapitole knihy Skutků: „*Také Josef, kterého apoštolové nazvali Barnabáš – to znamená ‚Syn útěchy‘ – levita původem z Kypru, měl pole, prodal je, peníze přinesl a položil před apoštoly*“.(Sk 4,36-37). Barnabáš, pocházel tedy z kyperské diaspory z rodu Léví, který od dob Mojžíšových zajišťoval chrámovou službu. Z levitů pocházeli chrámoví kněží, kteří jako jediný rod v Izraeli neměli svá území, měli však určený podíl na obětech, které byly přinášeny do chrámu. (srov. Joz 18,7). Jeho původní jméno je zde sice zmíněno, nicméně dále o něm autor knihy Skutků píše pouze jako o Barnabášovi, navíc považuje za důležité zmínit, že toto jméno dostal Barnabáš od apoštolů (Sk 4,36).

V důsledku pronásledování, které nastalo po ukamenování Štěpána, se tamní křesťané rozprchli do okolních měst a někteří z nich – právě Barnabášovi krajané z Kypru, kteří se dostali do Antiochie – začali kázat evangelium také pohanům. V Antiochii vznikla početná církevní obec a Barnabáš byl tím, kdo sem byl bratry poslán ke službě a povzbuzení, neboť byl „*muž dobrý, plný Ducha svatého a víry*“.(srov. Sk 11,19-24). V Antiochii patřil k prorokům a učitelům (srov. Sk 13,1) a jak se místní církev rozrůstala, zjistil, že pro rozvoj místní církve je třeba dalších služebníků. Proto odešel do Tarsu a pro antiošskou křesťanskou obec získal Pavla (srov. Sk 11,35). Se sbírkou pro jeruzalémskou obec poté společně podnikli cestu do Jeruzaléma, odkud do Antiochie přivedli i Barnabášova příbuzného⁷⁰ Jana Marka.

Po návratu byli na přímělu Ducha svatého vysláni na Kypr (srov. Sk 13,4), vzali s sebou Jana Marka a vydali se na svou první misijní cestu. Zde autor Skutků začíná Saula nazývat Pavlem a zde také skončila cesta pro Jana Marka, který se rozhodl vrátit z přístavního města Páfos zpět. Podle některých autorů byl Markův návrat příčinou pozdějšího rozkolu Pavla a Barnabáše a zároveň i důvodem, proč již o dalších cestách Barnabáše nejsme zpraveni.⁷¹ Víme jen, že v době, kdy odešel Pavel na další misijní cestu

⁷⁰ I když se v Ko 4,10 překládá „bratranec“, řecký výraz ἀνεψιός původně znamenal i synovec nebo blízký příbuzný (srov. TICHÝ, L. „Slovník novozákonní řečtiny“, in *Řecko-český Nový zákon*, s. 1579).

⁷¹ TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 54, POLLOCK, J. *Svatý Pavel – Apoštol pohanů*, s. 68.

se Sílou, se Barnabáš vydal znovu na Kypr s Markem (srov. Sk 15,39). Lukáš se zabývá Pavlem a jeho misíí, takže až do doby, kdy se cesty Pavla a Jana Marka opět setkaly (srov. Ko 4,10; Fm 1,24), se nám nezachovaly žádné informace.

3.1.2 Situace

Pavel se s Barnabášem setkal v pro něj velmi nepříjemné situaci – po svém obrácení se snažil včlenit do církve, ale pro svou minulost se setkal s nepřijetím, strachem a předsudky. Barnabáš je veden, aby se ho zastal a přivedl ho mezi jeruzalémské křesťany (srov. Sk 9,26-28). Vyznačoval se moudrostí a smířlivostí, což bylo zřejmé i apoštolům, kteří jej nazvali: Barnabáš: υἱὸς παρακλήσεως – „Syn útěchy“. Význam jména Barnabáš v Sk 4,36 jako „syn útěchy“ nicméně není zcela jistý.⁷²

Pavel začal pod Barnabášovým vedením sloužit v Antiochii, ale již od počátku bylo zřejmé, že každý z nich má svůj důraz položený na jiné věci. Pavel byl cele zaměřen na zvěstování evangelia, učení a získávání učedníků pro Krista. Naproti tomu Barnabáše zajímalo, jak se lidé cítí, byl více pastýřem, než učitelem. Pavel si „nedělá nic z lidí“ (srov. Sk 23,3; Fp 1,20-24, Ř 1,1). Pro Barnabáše je člověk důležitý a zaměřuje se také na pokoj v církvi a vzájemné společné soužití. Rozeberme si následující tři novozákonní pasáže,

- Sk 9,26-31: *„Když přišel do Jeruzaléma, chtěl se připojit k učedníkům; ale všichni se ho báli, protože nevěřili, že k nim patří. Tu se ho ujal Barnabáš, uvedl ho k apoštolům a vypravoval jim, jak Saul na cestě do Damašku uviděl Pána, uslyšel jeho hlas, a jak tam potom neohroženě kázal v Ježíšově jménu. Saul se nyní mohl v Jeruzalémě na všem podílet s apoštoly a všude směle mluvil ve jménu Páně. Kázal také řecky mluvícím židům a přel se s nimi, takže se ho pokoušeli zabít. Když se to bratři dověděli, doprovodili ho do Cesareje a poslali do Tarsu. A tak církev v celém Judsku, Galileji a Samaří měla klid, vnitřně i navenek rostla, žila v bázni Páně a vzrůstala počtem, protože ji Duch svatý posiloval.“*

---

⁷² Viz dále HELLER, J. *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 499. (Možná toto jméno znamenalo „syn prorockví“. Takto by se hodilo k Sk 13,1-2, kde je označen jako prorok). Takto GNILKA, J. *Paulus von Tarsus Apostel und Zeuge*, HThK.S 6, Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1996, s. 54, pozn. 22.

Pavel nyní sklídl ovoce svého předchozího jednání – ostatní křesťané se ho oprávněně stranili, jeho vědomosti ani učitelské osobní kvality nic neznamenaly a Pavel zakoušel odmítnutí. Uvědomoval si své nynější postavení „na okraji“. Z toho, co víme o jeho životě, lze dovodit, že jeho rodina i on sám měli ve společnosti poměrně významné postavení, Pavel před sebou slibnou kariéru. Už jako velmi mladý se účastnil některých aktivit židovské rady (srov. Sk 7,58), lidé si ho vážili, někteří se báli. Ve Sk 7,58 je Pavel představen jako mladý muž, který hlídal oděv členů rady ve chvíli, kdy se chystali ukamenovat Štěpána. Ve Sk 8,1 je pak o něm řečeno, že Štěpánovu smrt schvaloval. Co se mezi Sk 7,58 a 8,1 děje a čeho je Pavel očitým svědkem, ho nevede k lítosti, naopak jej přivádí k dalšímu pronásledování křesťanů. Změna smýšlení u něj nastává teprve po setkání se Vzkříšeným u Damašku.

Tato událost úplně změnila Pavlův pohled na křesťany. Pavel byl odhodlán dostat pověření, jež získal přímo od samotného Krista (srov. Sk 22,21) a snažil se jej důsledně naplnit. Nicméně k tomu potřeboval součinnost a podporu místní církevní obce - stejně jako tomu bylo před pár dny v Damašku (srov. Sk 9,25). Byl si vědom, že bez podpory ostatních bratří není možné službu začít. Dalekosáhlou změnu, kterou Kristova smrt přinesla pro židovskou společnost – jednotu v Kristu společnou pro Židy i pohany – Pavel správně pochopil jako východisko pro celý svět a navíc pro svou vlastní službu a své povolání.⁷³

Je možné, že toto je onen „osten“, který Bůh Pavlovi dal, „*aby se nepovyšoval*“ (srov. 2 K 12,7) – ze dne na den se z něj díky evangeliu stal vyvrženec, nepřijímaný ani vznikající církví, ani židovskými nebo řeckými představiteli. Nezáviděníhodné postavení, které však Pavel s radostí přijal, protože věděl, komu slouží (srov. Fp 3,8). Je také možné, že zde Pavel hovoří tělesné chorobě (jak dává najevo výpověď o „bodavé bolesti), jejímž původcem je Bůh, který satanovi dovoluje, aby Pavla postihl nemocí (srov. Jb 2,6-7). Podle 2 K 12,10 je pro Pavla tento osten jedním z příkoří, jak je vypočítá v 2 K 11,24-27. Byl mu dán, aby se ho „nezmocňovala pýcha“ kvůli zjevením, která mu byla udělena, a nepovažoval se za příliš důležitého, jak to sám spatřuje u svých protivníků, které nazývá „veleapoštoly“ (2 K 11,5). Slabost, která se na něm ukazuje, je znamením toho, že moc

---

⁷³ Srov. RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 113-115.

Kristova na něm spočívá (2 K 12,10). V každém případě Pavel hodnotí tuto svou situaci jako výchovný prostředek, který jej má udržet ve stavu pokory.

Barnabášova perspektiva byla z nějakého důvodu odlišná od nazírání ostatních bratří. Viděl, že Pavel nejprve potřebuje nalézt smíření a odpuštění mezi těmi, kterým dosud škodil a pochopil, že cílem Pavlovy snahy je šíření Kristovy zprávy o Božím království. Dále také, že Pavel po svém obrácení velmi stál o to, být součástí místní jeruzalémské církve. Můžeme se jen domnívat, kolika jeruzalémským křesťanům Pavel uvěznil a jinak potrestal přátele, členy rodiny, kolik z nich bylo díky Pavlově aktivitě pronásledováno. Barnabáš byl však tím, kdo přinesl do situace pokoj a odpuštění a kdo napomohl usmíření mezi bratry a novým Pavlem. Výsledkem jeho snahy bylo Boží požehnání pro Pavla, Barnabáše, jeruzalémské věřící a následně pro širokou křesťanskou obec.

- Sk 15,36-39: *„Po nějaké době řekl Pavel Barnabášovi, „Navštivme opět naše bratry ve všech městech, kde jsme kázali slovo Páně, a podívejme se, jak se jim daří.“ Barnabáš chtěl s sebou vzít také Jana Marka. Pavel však nepokládal za správné vzít ho s sebou, poněvadž je opustil v Pamfylii a v práci s nimi nepokračoval. Vznikla z toho taková neshoda, že se spolu rozešli, Barnabáš vzal s sebou Marka a plavil se na Kypr.“*

Pavlovi nelze mít za zlé jeho odmítavý postoj – byl stejně oprávněný, jako postoj bratří v Jeruzalémě v předchozí situaci. Pavel neodmítal autoritu. Téměř celou první misijní cestu podnikl pod vedením zkušenějšího Barnabáše. Vezmeme-li ale v úvahu výše uvedený rozkol, Pavel byl zároveň tím, kdo nepřijímal autoritu slepě. Profesor Žilka ve své knize uvádí, že ani pisatel Skutků nezamlčuje, jak vážný spor mezi nimi nastal.⁷⁴ – toto patří do poznámky pod čáru. Je zřejmé, že Pavel i přes Barnabášův odpor vytrvale prosazoval svůj pohled a přístup. Pro něj byla na prvním místě absolutní zodpovědnost, protože si mimo jiné uvědomoval, že na misijní cestě jsou evangelisté odkázáni jeden na druhého. Případná nezodpovědnost jednoho z nich je nejen mohla připravit o život, ale – což je pro Pavla mnohem důležitější – mohla znemožnit dokončení cesty a evangelizační úsilí by přišlo nazmar. Pavel byl tedy pravděpodobně z těchto důvodů mnohem kritičtější,

---

⁷⁴ Řecký originál zde používá slova *παροξυσμός* – rozčilovat se, být vydrážděný, rozhorlený – což v kontextu dává tušit opravdu významný konflikt. (Srov. ŽILKA, F. *Pavel z Tarsu a apoštolský věk křesťanské církve*. Praha, Kalich, 1984, s. 72).

než se jeví Barnabáš. Pavel byl zaměřen na výsledek misie a vše ostatní podřídil tomuto cíli. Důsledně vyžadoval, aby si byl každý zúčastněný vědom povinností, které mu z jeho postavení vyplývají, a ty si bez výjimky plnil. Stejně, jako to dělal on sám (srov. 1 K 9,23-27), když pociťoval zodpovědnost za křesťany v místních církvích.

Pavlův postoj je třeba posuzovat v souvislosti s jeho cílem, s povoláním, které je mu stanoveno (srov. 1 K 9,16-22, Fp 1,18-21). Ve světle jeho povolání je tento zdánlivě tvrdý postoj nevyhnutelný. Pavel je poslán přinést nežidovskému světu evangelium a tomu podřizuje vše ostatní, tedy i vztahy. Z hlediska křesťanského vedení a formace lze potvrdit a přijmout jako oprávněné, pokud se zodpovědná osoba rozhodne za určitých podmínek nedat svěřenému spolupracovníkovi zmíněnou „druhou šanci“. Vymahatelná je i zodpovědnost vůči svěřenému úkolu a lidem, kteří jsou do něj zainteresováni. Svěřené osoby je třeba vést k tomu, aby si vážně uvědomovaly důležitost svého úkolu a také důsledky, které by jejich případné selhání mělo. Obecně platí, že čím více osob je mi svěřeno, tím větší břemeno zodpovědnosti musím být schopen unést (srov. L 12,48).⁷⁵

Barnabáš v této situaci opět dává přednost „člověku“. Stejně, jako se dostalo druhé šance a smíření Pavlovi, usiloval Barnabáš o to, aby i Jan Marek mohl být znovu součástí jejich misie. Nyní to byl Marek, kdo potřeboval „druhou šanci“ a Barnabáš se mu ji v souladu se svými preferencemi rozhodl zabezpečit. Nastalou situaci vnímal z jiného úhlu, a proto byla odlišná i jeho reakce. Vyměnil tedy možnost pokračovat v cestě dále s Pavlem za nejistou misii s Janem Markem, směřujíc na Kypr.

Nabízí se vysvětlení, že je odhodlán projít s Janem Markem stejnou cestou, jakou prve, dát mu možnost zvítězit v situaci, při níž poprvé zklamal. Z hlediska učednictví, formování víry nového křesťana je toto nejlepší cestou. Je mu umožněno pochopit prakticky, že Bůh neopouští ani v případě, kdy ve zkoušce neobstojí. Zřejmě neexistuje lepší lekce důvěry, než takováto druhá šance. Že se jeho snaha ukázala úspěšnou, lze vyčíst z řádků některých Pavlových listů, v nichž o Janu Markovi píše jako o svém vytrvalém spolupracovníkovi (srov. 2 Tm 4,11, Ko 4,10, Fm 1,24).⁷⁶

---

⁷⁵ Srov. TRIPP, P. D. *Nástroj v Božích rukou*, s. 226-228.

⁷⁶ Srov. CLINTON, J. R. *The Making of a Leader: Recognizing the Lessons and Stages of Leadership Development*, s. 79-80.

- Ga 2,11-13: *„Když pak Petr přišel do Antiochie, postavil jsem se otevřeně proti němu, protože byl zřejmě v nepravu. Nejprve jídal totiž společně s pohany; když však přišli někteří lidé z okolí Jakobova, začal couvat a oddělovat se, protože se bál zastánců obřizky. A spolu s ním se takto pokrytecky chovali i ostatní Židé, takže jejich pokrytectvím se dal strhnout i Barnabáš.*

Zde čteme Pavlovu rozhořčenou poznámku o tom, že když probíhá tzv. Antiochijský rozkol, ocitá se Barnabáš mezi těmi, jež se společně s Petrem nechají svést k tomu, aby odmítali společnost nežidovských křesťanů. Pavel – zaměřený na službu evangelia lidem z nežidovského prostředí – byl přesvědčen, že se zde nekáže evangelium, které by bylo tím, jež převzal od Krista. Křesťanům z pohanů se upřelo právo na stejné postavení před Bohem, jako mají Židé, je atakována Pavlem tolik vyzdvihovaná svoboda v Kristu. To ve svém důsledku může znemožnit kázání pravého evangelia jak slovy, tak především skutky. V základu to otrásá zprávou, kterou Pavel přináší pohanům – *„Vy všichni jste přece skrze víru syny Božími v Kristu Ježíši. Neboť vy všichni, kteří jste byli pokřtěni v Krista, také jste Krista oblékli. Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši. Jste-li Kristovi, jste potomstvo Abrahamovo a dědicové toho, co Bůh zaslíbil.“* (Ga 3,26-29) a *„V Kristu Ježíši nezáleží na tom, je-li někdo obřezán či ne; rozhodující je víra, která se uplatňuje láskou.“* (Ga 5,6).

Barnabášův postoj je třeba chápat ve světle knihy Skutků (srov. Sk 15,1-35). Autor Skutků se snaží evidentně o nezaujatý komentář.⁷⁷ Oba autoři – Pavel a Lukáš – však tuto událost popisují tak odlišně, že dokonce u některých autorů výkladů byl vyvolán dojem, že jde o dvě různé události.⁷⁸ Byla opravdu Barnabášova (a také Petrova) reakce pokryteckou, ustrašenou? Byla reakcí člověka, kterému jde pouze o vlastní dobré jméno před lidmi a který se ze všeho nejvíce obává lidského odmítnutí? Pavlův popis situace naznačuje vlastní zainteresovanost a zároveň odráží něco z jeho povahy a temperamentu, pisatel knihy Skutků se snaží o objektivní zachycení události. Barnabáš byl jedním z jeruzalémských

⁷⁷ Což nelze říct o celé knize Skutků – některé části jsou značně zidealizovány, např. popis života prvotní církve, Pavlův rozsah misijního působení, apod.

⁷⁸ ZEIGAN, H. *Aposteltreffen in Jerusalem: Eine forschungsgeschichtliche Studie zu Galater 2,1–10 und den möglichen lukanischen Parallelen*, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2005 (cit. v: RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 180).

starších, a stejně jako Petr by neměl mít důvod ke strachu a pokrytectví⁷⁹. Důležitou otázkou pro Barnabáše zde nejspíš byla opět snaha o nekonfliktní soužití, jeho zaměření na lidskou stránku věci, touha po smíření, i když z Pavlova pohledu je výsledkem pravý opak.

3.1.3 Zhodnocení a aplikace

Všechny tři uvedené situace mají společného jmenovatele – dvě strany s protichůdnými názory a s oprávněnými nároky na řešení problému. V případě situace týkající se Jana Marka zjevně nejde o explicitně hříšné jednání, neboť na tom by se oba misionáři nepochybně shodli. Znamená to tedy, že odlišné přístupy k výše popsaným událostem zviditelňují zaměření a preference každého z nich. Zdá se však, že o smíření a jednotu usiloval Barnabáš, ale zároveň také Pavel – i když každý z nich volil s ohledem na své povolání jiný přístup.⁸⁰

Tato podkapitola si klade za cíl popsat praktickou aplikaci využití konfliktu a smíření z hlediska růstu v učednickém procesu. Informace, které máme k dispozici v předchozí části, však přímo svědčí pouze o přítomnosti konfliktu a také konečném smíření mezi ap. Pavlem a Barnabášem, nikoli o praktickém postupu, který by aplikovali a my jej mohli přijmout. Jako řešení se tak nabízí pouze aplikace některých Pavlových příkazů z jeho listů, které s tímto tématem souvisí a které byly uspořádány do určitého rámce, jež proces smíření kopíruje. Stále je zde však viditelné pavlovské (a barnabášovské) učednické vedení, které lze do současného učednictví s úspěchem aplikovat.

Co tedy z výše uvedeného vyplývá? Konflikt nebo problém nemusí nutně znamenat neúspěch a zápornou zkušenost. Naopak, správně zvládnutý konflikt může přinést pokoj, požehnání, osobní růst, narovnání a zdokonalení vzájemných vztahů. Jde o výzvu a velmi záleží na postoji všech zúčastněných stran. Konflikty jsou tím, co napomáhá – v případě, že je správně využít jejich potenciál – osobnímu růstu člověka, jsou pro jeho osobní dospělost nejen nezbytné a nevyhnutelné, ale nutné a žádoucí.⁸¹ Navíc díky konfliktu jsme

---

⁷⁹ Srov. RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 183-184.

⁸⁰ RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 193-195.

⁸¹ Srov. CLINTON, J. R. *The Making of a Leader: Recognizing the Lessons and Stages of Leadership Development*, s. 93.

často konfrontování s vlastním postojem vůči autoritě.⁸² Smíření pak neznámá ústup a zbavení se vlastního názoru kvůli nastolení pokoje. Biblické smíření je proces, který znamená hluboké uvědomování si vlastní nedokonalosti a závislosti na Bohu, prováděné snahou považovat druhé za přednější sebe (srov. Fp 2,3). Aktivní smíření také oslavuje Boha – je nepřehlédnutelným evangelizačním svědectvím okolnímu světu (srov. 1 K 10,31).

Konflikt přináší do života možnost pohlédnout na sebe novým zrakem – zvnějšku – a posoudit jednání objektivně. Pavlova komunikace ukazuje, že díky „duchovní slepotě“, kterou křesťané trpí (srov. Ř 1,21-23) je k pochopení jejich stavu nutné nastavení zrcadla Božího slova. Tím lze zahlédnout reálnou skutečnost, uchopit ji a zaujmout pravdivý postoj k situaci i ke své vlastní osobě (srov. Ga 5,1-3).⁸³ Cílem učednického vedení je v tomto případě snaha o pečlivé zkoumání písma, aby se člověku dostalo pravdivého, nikoli pokřiveného obrazu vnějšího světa, právě probíhajícího konfliktu nebo problému i vlastního charakteru.

Při zachování tohoto vnějšího objektivního obrazu lze konflikt využít k pochopení stanoviska i odlišného pohledu „druhé strany“, kterou Pavel učí vnímat jako partnera, nikoli protivníka (srov. Ef 4,31-32). Rozličnost a rozmanitost, se kterou Bůh stvořil náš svět, je úžasným svědectvím a příkladem, jak chápat také lidskou odlišnost náhledů a přístupů. Tento postoj pak v důsledku vede k aktivnímu usilování křesťana o to, aby získal od svého partnera v konfliktu co nejvíce informací. Proto mu půjde o pochopení vnímání situace z pohledu druhé strany a nebude zde snaha o potlačení odlišných názorů na problém. Písmo učí, že některé rozdíly jsou přirozené a správné (srov. Ef 4,11), jsme originálními jedinci s odlišnými názory, pohledy, prioritami, což je třeba respektovat.

Následující oblasti jsou těmi, které Pavel vnímá a popisuje jako důležité v oblasti vztahů nejen uvnitř církve, kde je pravdivě zvládnutý konflikt největším přínosem, nýbrž mají svůj zjevující a evangelizační význam i vně Kristova těla:⁸⁴

---

⁸² Tamtéž, s. 33.

⁸³ TRIPP, P. D. *Nástroj v Božích rukou*, s. 257-259.

⁸⁴ SANDE, K. *Cestou usmíření*, s. 19-24.

- Oslavit Boha – každý konflikt je příležitostí dát najevo, jak doopravdy o Bohu smýšlíme, zda mu důvěřujeme, posloucháme jej (Fp 1,9-10), napodobujeme jej (Ef 5,1), zda hledáme možnost, jak Boha potěšit a ctít (1 K 1,33).
- Sloužit druhým – v některých situacích Bůh může použít konflikt a druhou stranu k tomu, aby pomohl najít lepší řešení, než to, na které by člověk přišel sám, konflikt vede k nové spolupráci. Máme reagovat milosrdně vůči těm, kteří nás urážejí, stejně jako to dělá Bůh s námi, starat se o hmotné, duchovní, citové potřeby, povzbuzovat vlastním příkladem (2 K 11,7-12).
- Vyrůstat do podoby Kristovy – mnohé konfliktní situace mohou poskytnout příležitost k tomu, abychom se začali podobat více Kristu, pomohou odhalit hříšné myšlenky, jednání a návyky. Pomohou nám učit se reagovat Kristovým způsobem na nepřátelství, netrpělivost, budují charakter (1 K 1,11; Ř 8,28-29; 2 K 3,18).

Jak si lze všimnout, shodují se výše uvedené body (zvláště poslední) s postoji a cílem, které si pro svěřené osoby vytkl Pavel. Do současného učednictví tedy nesporně patří. Povedou k podpoře jednoty, nikoli uniformity⁸⁵ a mohou hluboce podporovat snahu o co nejvyšší úroveň komunikace v rámci řešení konfliktů. Přičemž součástí této snahy by mělo být biblické řešení konfliktních situací prostřednictvím smíření, jehož výsledkem je pak zachování trvalé jednoty v církevním obcenství.

Verše citované dále jsou převzaty jak z nesporných, tak ze sporných Pavlových listů – v rámci práce, jak jsem už zmínila v úvodní části,⁸⁶ se budu snažit aplikovat nejen Pavlovy přístupy, ale i ty „pavlovské“. V následujícím přehledu tyto verše z důvodu popisu uceleného procesu smíření nerozdělují dle jejich autorství. Důležité je, že autor Pavlových i pavlovských listů si výrazně uvědomoval důležitost smíření pro růst a podobu církve.

- Problém jako uvědomění si příležitosti oslavit Boha (Ko 3,1-2) – *„Protože jste byli vzkříšeni s Kristem, hledejte to, co je nad vámi, kde Kristus sedí na pravici Boží. K tomu směřujte, a ne k pozemským věcem.*

⁸⁵ SANDE, K. *Cestou usmíření*, s. 18.

⁸⁶ Viz kap. 1.1.1 Listy apoštola Pavla – otázka jejich literární autentičnosti, s. 7.

- Snaha žít v pokoji (Ř 12,17-18) – „*Vůči všem mějte na mysli jen dobré. Je-li možno, pokud to záleží na vás, žijte se všemi v pokoji.*“
- Důvěřujte v Pána a číňte dobro (2 Tm 1,12) – „*Proto také všechno snáším a nestydím se vydávat svědectví, neboť vím, komu jsem uvěřil. Jsem přesvědčen, že on má moc chránit, co mi svěřil, až do onoho dne.*“
- Zkoumejte sami sebe, osvobodte se od hříchu (Ga 6,4, Př 28,13) – „*Každý ať zkoumá své vlastní jednání; pak bude mít čím se chlubit, bude-li hledět jen na sebe a nebude se porovnávat s druhými.*“
- Jdi a pokárej svého bratra, přivádějte ho na správnou cestu (Ga 6,1) – „*Bratří, upadne-li někdo z vás do nějakého provinění, vy, kteří jste vedeni Božím Duchem, přivádějte ho na pravou cestu v duchu mírnosti a každý si dej pozor sám na sebe, abys také nepodlehл pokušení.*“
- Mluvte pravdu v lásce (Ef 4,15) – „*Budme pravdiví v lásce, ať ve všem dorůstáme v Krista.*“
- Odpouštějte, jako vám odpustil Bůh (Ko 3,12-13) – „*Jako vyvolení Boží, svatí a milovaní, oblečte milosrdný soucit, dobrotu, skromnost, poKu a trpělivost. Snásejte se navzájem a odpouštějte si, má-li kdo něco proti druhému. Jako Pán odpustil vám, odpouštějte i vy.*“
- Pokládejte druhé za přednější sebe (Fm 2,2-4) – „*dovršte mou radost a buďte stejné mysli, mějte stejnou lásku, buďte jedné duše, jednoho smýšlení, v ničem se nedejte ovládat ctižádostí ani ješitností, nýbrž v pokoře pokládejte jeden druhého za přednějšího než sebe, každý ať má na mysli to, co slouží druhým, ne jen jemu.*“
- Přemáhejte zlo dobrem (Ř 12,21) – „*Nedej se přemoci zlem, ale přemáhej zlo dobrem.*“⁸⁷

Důležitou součástí završení řešení konfliktu prostřednictvím procesu smíření je útěcha (je zajímavé, že Barnabáš sám je nazýván „Synem útěchy“). Tato by měla přijít v pravý čas, neměla by být relativistická, vše schvalující a vše přijímající, se zaměřením na

---

⁸⁷ Srov. SANDE, K. *Cestou usmíření*, s. 7-185.

moderní, psychology propagované, posilování sebeúcty. Původcem biblické útěchy bude Bůh Otec, důvodem vyzbrojení pro službu, kdy je křesťan povolán utěšit druhé stejnou měrou, jakou se dostalo útěchy od Boha jemu samému: „*Pochválen buď Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista, Otec milosrdenství a Bůh veškeré útěchy! On nás potěšuje v každém soužení, abychom i my mohli těšit ty, kteří jsou v jakékoli tísní, tou útěchou, jaké se nám samým dostává od Boha. Jako na nás v hojnosti přicházejí utrpení Kristova, tak na nás skrze Krista přichází v hojnosti i útěcha. Máme-li soužení, je to k vašemu povzbuzení a spáse; docházíme-li útěchy, je to zase k vašemu povzbuzení; to vám dá sílu, abyste vydrželi stejné utrpení, v jakém jsme my.*“ (2 K 1,3-6). Pravá útěcha bude láskyplná, nicméně pravdivá, plná evangelia a moci Ducha svatého, nebude zakrývat potřebu osvobození z hříchu a bude nabízet upřímné a správné načasování napomenutí a konečně zdůrazní Boží odpuštění, které je milosrdné a nekonečné a trvalé (srov. Ž 103,10-14)⁸⁸

Závěrem lze říci, že jak „pavlovský“ tak „barnabášovský“ přístup je i v současné církvi nepostradatelný – skrze službu Pavlovi podobných služebníků lidé do církve přicházejí, působením služebníků Barnabášova typu lidé v církvi zůstávají.

3.2 Apoštol Pavel a Timoteus: Budování místní církve

3.2.1 Timoteus

Timoteus pocházel z Lystry. Ze Sk 16,1 víme, že Timoteova matka byla Židovka a jeho otec Řek. Podobně jako u Jana Marka, je i zde zřetelné působení křesťanských žen v Timoteově blízkosti: „*Připomínám si tvou upřímnou víru, kterou měla už tvá babička Lóis a tvá matka Eunike a kterou máš, jak jsem přesvědčen, i ty.*“ (2 Tm 1,5). Velmi pravděpodobně se mu dostalo dobrého řeckého vzdělání. Nebyl obřezán, buď proto, že rodina, ve které vyrůstal, nepatřila k přísně židovským, nebo je možné, že si to nepřál jeho otec, který měl dle římských zákonů absolutní rozhodovací právo ve věcech svých dětí.⁸⁹

⁸⁸ TRIPP, P. D. *Nástroj v Božích rukou*, s. 318-325.

⁸⁹Uvnitř rodiny byl pater familias jedinou svéprávnou osobou (sui iuris), ostatní členové rodiny (manželka, děti, manželky neemancipovaných synů, vnoučata, pravnoučata) mu byli přísně podřízeni a zcela závislí na jeho právu (byli alieni iuris, práva cizího - svého otce), jejich postavení z hlediska práva soukromého bylo tak nicotné, že byli dokonce přirovnáváni k otrokům (servorum loco). Viz. *Pater familias*. [online]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Pater_familias. [cit. 3. 2. 2016], TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorální listy*, s. 130.

Timoteus se k Pavlovi přidal na jeho druhé misijní cestě (srov. Sk 16,3) a Pavel ho ještě předtím nechal z ohledu na tamní Židy obřezat, čímž mu pomohl v židovské křesťanské obci získat podobně výhodné postavení, jako měl on sám. Timoteus doprovázel Pavla i v průběhu třetí misijní cesty. Ten jej často uváděl i jako spoluodesilatele svých listů (2 K, Ko, Fp, Fm). Písmo se však nikde nezmiňuje o tom, že by Timoteus doprovázel Pavla také do Jeruzaléma nebo do Říma. Lze tedy dovodit, že zůstal jako představený Efezské církve (srov. 1 a 2 Tm; 1 Tm 1,3), kde podle tradice koncem 1. st. zemřel mučednickou smrtí⁹⁰.

V Novém zákoně je jeho jméno zmíněno celkem 24krát:

- Ve Skutcích apoštolů – 16,1; 17,14.15; 18,5; 19,22; 20,4
- V nesporných Pavlových listech – Ř 16,21; 1 K 4,17; 16,10; 2 K 1,1.19; Fp 1,1; 2,19; 1 Te 1,2; 3,2.6; Fm 1
- V deuteropavlovských listech – Ko 1,1; 2 Te 1,1
- V Pastorálních epištolách – Tm 1,2.18; 6,20; 2 Tm 1,2
- Jednou je jeho jméno uvedeno též v listu Židům (13,23).

3.2.2 Situace

O Timoteovi vydává Pavel v listu Filipským jedno z nejlepších svědectví: „*Mám naději v Pánu Ježíši, že vám brzo pošlu Timotea, abych i já byl dobré mysli, když se dovím, co je s vámi. Vždyť nemám nikoho, jako je on, kdo by se tak upřímně o vás staral; všichni si hledí jen svého, a ne toho, co je Krista Ježíše. O Timoteovi však dobře víte, jak se osvědčil, když se mnou jako syn s otcem sloužil evangeliu*“ (Fp 2,19-22). V listu do Korintu vyzdvihuje Pavel Timoteovu věrnost a hovoří o své lásce k němu (1 K 4,17). V šesti epištolách je uveden vedle Pavlova jména v úvodním pozdravu (2 K, Fp, Ko, 1 Te, 2 Te, Fm). Timotea nalezneme v Athénách (Sk 17,14-15), v Korintu (Sk 18,5) a v Efesu (Sk 19,22). Apoštol Pavel si jej velice cenil (srov. 1 K 4,17; 1 Te 3,2; Fp 2,20-22; Ř 16,21); v 1 K 16,10 o něm dokonce prohlásil: „*koná stejné dílo Páně jako já*“. Podle informací, které máme z Pavlových dopisů, byl Timoteus v pavlovských církevních obcích uznáván jako

---

⁹⁰ TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 119.

důležitý apoštolův spolupracovník⁹¹. Navíc v 1 K 4,17 o něm Pavel sděluje, „můj v Pánu milovaný a věrný syn“. V 2 K 1,1 a Fm 1 ho nazývá bratrem. V Fp 1,1 se Pavel s ním spojuje pomocí výrazu: „Pavel a Timoteus, služebníci Krista Ježíše“.

Následující pokyny a informace jsou převzaty z pastorálních epištol, opět je třeba zmínit, že přístup, který zde budeme zkoumat, nevychází z Pavlovy teologie, jako spíše z pavlovského odkazu, který je v těchto pastorálních listech evidentní.⁹²

1. list Timoteovi začíná oslovením: „*Timoteovi, vlastnímu synu ve víře*“ (1 Tm 1,2)⁹³. V tomto listu autor ozřejmuje službu v křesťanské církvi, dává zde pokyny, jak postupovat při ustanovování služebníků v církvi. Nezajímá ho však ordinace, ani podrobné postupy, dokonce ani přesně nevíme, jaké funkce novozákonní biskup či jáhen plnil. Zaměřuje se mnohem více na charakter budoucího služebníka a jeho činnost v rámci církve, jeho chování a schopnost učit. Zdůrazňuje Timoteovi, aby se jako učedník, jež se ocitl na konci tohoto procesu a jako takový je vyslán sám „činit učedníky“, ptal po kvalitě křesťanského života jednotlivých adeptů.⁹⁴

Pokyn, jenž patří jen samotnému Timoteovi, najdeme v úvodu listu: „*To ti kladu na srdce, synu Timoteji, ve shodě s prorockými slovy, která byla o tobě pronesena, abys jimi povzbuzen bojoval dobrý boj a zachoval si víru i dobré svědomí, jímž někteří lidé pohrdli, a tak ztroskotali ve víře.*“ Dále jej vyzývá, aby bratřím zdůrazňoval, připomínal důležité věci, které jsou obsahem listu a aby se sám cvičil ve zbožnosti (srov. 1 Tm 4,6-7).

Následně je Timoteus poučen, jak má přistupovat k situaci, kdy velká část členů místního společenství, které povede a bude vyučovat, je starších, než on: „*Nikdo at' tebou nepohrdá proto, že jsi mladý; ale těm, kdo věří, buď vzorem v řeči, v chování, v lásce, ve víře, v čistotě. Než přijdu, ujmí se předčítání, kázání, vyučování. Nezanedbávej svůj dar, který ti byl dán podle prorockého pokynu, když na tebe starší vložili ruce. Na to myslí, v tom žij, aby tvůj pokrok byl všem patrný. Dávej pozor na své jednání i na své učení. Buď v tom vytrvalý. Tak posloužíš ke spasení nejen sobě, ale i svým posluchačům.*“ (1 Tm 4,12-16)

⁹¹ Srov. MAREČEK, P. *Úvod do Nového zákona*, s. 88.

⁹² Z textu vyplývá, že odesílatelem je ap. Pavel, adresáty Timoteus a Titus. Svým jazykem i slohem jsou si podobné, dokonce existuje názor, že jde o tutéž osobu (srov. BORSE, U. 1. a 2. *List Timoteovi, List Titovi*, s. 15). Nejedná se o soukromé listy, jejich charakter ukazuje záměr oslovit církevní obec nebo její představené (srov. TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*, s. 213-214).

⁹³ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorální listy*, s. 109.

⁹⁴ Srov. CARSON, D. A., MOO, D. J., *Úvod do Nového zákona*, s. 504-505.

Následuje další kapitola, která je celá „pracovní“ a kde se jedná o praktické pokyny a záležitosti, které má Timoteus zabezpečovat, ustanovit a řídit.

V poslední kapitole se autor zase obrací přímo na Timotea, aby mu předal povzbuzení a rady pro jeho vlastní růst víry: *„Kořenem všeho toho zla je láska k penězům. Z touhy po nich někteří lidé zbloudili z cesty víry a způsobili si mnoho trápení. Ty však se tomu jako Boží člověk vyhýbej! Usiluj o spravedlnost, zbožnost, víru, lásku, trpělivost, mírnost. Bojuj dobrý boj víry, abys dosáhl věčného života, k němuž jsi byl povolán a k němuž ses přihlásil dobrým vyznáním před mnoha svědky. (1 Tm 6,10-12). List končí oslavou Krista a výzvou k Timoteovi: „Opatruj, co ti bylo svěřeno“ (1 Tm 6,20).*

V 2 Tm je Timotus vyzýván, aby se nestyděl za evangelium, ani za uvězněného apoštola Pavla (srov. 2 Tm 1,8), aby se držel učení Písma, které přijal již v dětství uprostřed své rodiny (srov. 2 Tm 3,14-17), aby neochvějně kázal slovo zdravého učení (srov. 2 Tm 4,1-5). List začíná zajímavým apoštolovým povzbuzením: *„Připomínám si tvou upřímnou víru, kterou měla už tvá babička Lóis a tvá matka Eunike a kterou máš, jak jsem přesvědčen, i ty. Proto ti kladu na srdce, abys rozněcoval oheň Božího daru, kterého se ti dostalo vzkládáním mých rukou. Neboť Bůh nám nedal ducha bázlivosti, nýbrž ducha síly, lásky a rozvahy. Nestyd' se tedy vydávat svědectví o našem Pánu; ani za mne, jeho vězně, (2 Tm 1,5-8).*

Autor v Pavlově jménu sice odkazuje na důležitost Bohem inspirovaných textů, jež mají mít v životě církve ústřední postavení (srov. 2 Tm 3,16), zvláštní důraz však klade především na nutnost opravdového křesťanského života. Středem je víra, osobní přilnutí ke Kristu, praxe je zde definována jako uskutečňování zbožnosti (srov. 1 Tm 4,7-8; 2 Tm 3,12). Další praktické vedení pro křesťanský život poskytují seznamy ctností (1 Tm 4,12; 2 Tm 2,22), největší důraz je kladen na víru, lásku a trpělivost, která nahrazuje naději z listu 1 K. (srov. 1 K 13,13). Vzhledem k důvodu napsání těchto listů zde vyniká mnohem víc praktická stránka křesťanství.⁹⁵

---

⁹⁵ MAREČEK, P. *Úvod do Nového zákona*, s. 90.

3.2.3 Zhodnocení a aplikace

Pisatel listu si byl vědom Timoteova věku, ale zároveň byl přesvědčen, že Timoteus je tou správnou osobou, kterou Efezská církev do svého čela potřebuje. Termín „γνησίω τέκνω ἐν πίστει“ – pravý, věrný syn ve víře (1 Tm 1,2), kterým jej v úvodu dopisu oslovuje, ukazuje, že Timotea považuje za věrného, legitimního následovníka ve víře, který je autentickým pokračovatelem Pavlovy nauky. Věděl, že Timoteus bude schopný podpořit angažovanost celého společenství, nejen práci biskupů, starších a diakonů. Že se zaměří na všechny sociální skupiny a umožní ostatním realizovat spoluzodpovědnost za církev na různých stupních církevní hierarchie⁹⁶. Schopnost budovat církevní společenství a vidět a naplňovat jeho praktické potřeby, je další z důležitých dovedností, o kterou usiloval u svých spolupracovníků Pavel a současné učednictví by ji mělo prohlubovat. Nemusí jít přímo o misijní činnost zakládání nových křesťanských společenství, spíše o podporu a zachování vnitřního i vnějšího růstu stávajících. Pavel tedy klade před Timotea náročný úkol v podobě starosti o praktickou existenci místní církev, jenž se dá zkráceně shrnout do následujících bodů:⁹⁷

- Výběr – Timoteus je pověřen nalezením čestných křesťanů ochotných být vyučován i učit, skromných, smířlivých, nezištných (srov. 1 Tm 3,1-8), schopných koncentrovat se na důležité objektivní skutečnosti (srov. 1 Tm 1,4), vytrvalých.
- Společenství – Timoteus je nabádán vyučovat správně o vztazích v církvi, podporovat úctu ke starším, nastavit systém péče o nezaopatřené, např. vdovy, ženy (srov. 1 Tm 5,1-5; 1 Tm 2,8-12), vyučovat důležitosti života ve zbožnosti, úctě k pánům, nedávat prostor hádkám, vlídně poučovat odpůrce, usilovat o pokoj, lásku, spravedlnost (srov. 1 Tm 6,2-6; 2 Tm 2,22-25).
- Posvěcení, zasvěcení – Timoteus se má vyhýbat se bezbožným řečem, bojovat dobrý boj víry (srov. 1 Tm 6,11-15), usilovat o vlastní zbožnost a skromnost (srov. 1 Tm 6,6), žít v moci Ducha svatého (srov. 2 Tm 1,14), být schopný snášet dobré i zlé, bojovat dobrý boj, zachovat si víru a neposkvrněné svědomí (srov. 2 Tm 2,3; 1 Tm 1,18-19).

⁹⁶ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 109, Pavel stejným způsobem oslovuje i Tita.

⁹⁷ COLEMAN, R. E. *The Master Plan of Evangelism*, s. 27-97.

- Předávání sdělení – uvnitř církve se má Timoteus ujmout vyučování a kázání a co převzal od Pavla, má předávat dál věrným, kteří budou schopni učit jiné (srov. 1 Tm 3,13; 16, 2 Tm 2,2), vně církve má hlásat Boží slovo, i když tomu nejsou naslouchající nakloněni (srov. 2 Tm 4,2-4), neboť „*veškeré písmo pochází z Božího Ducha a je dobré k učení, usvědčování, k výchově ke spravedlnosti*“ (2 Tm 3,16).
- Demonstrace, názorné předvedení – Timoteus je Pavlem vybízen, aby byl vzorem v řeči i učení, v trpělivosti i moudrosti, usilujíc o spravedlnost (srov. 1 Tm 3,12; 2 Tm 3,14-15), měl vytrvalou snahu o co nejdokonalejší vedení církve (srov. 1 Tm 6,11-15) a byl si vědom, že ve svém chování musí jít příkladem (srov. 1 Tm 4,16).
- Delegování – Cílem Timoteovy služby není převzít veškeré úkoly, ale ustanovit starší, diakony, jáhny a další, které vybaví tak, aby svěřenou službu zvládli (srov. 1 Tm 3,6-13). Rozezná ty, kteří jsou ochotní se stát dobrým nástrojem a povede je vyučováním ke službě druhým (srov. 2 Tm 2,2.14).
- Supervize, kontrola, dohled – Timoteus musí zajistit těm, kteří slouží v církvi spravedlivé podmínky, odměnu, pokojnou službu, ale také spravedlivé a nestranné veřejné řízení v případě jejich provinění (srov. 1 Tm 5,17-22). Měl by vést členy církve, aby konali dobro, bohatství viděli v konání dobrých skutků a žili s vědomím budoucího věčného života (srov. 1 Tm 6,17-19).

V závěru 1 listu je Timoteovi opět připomínáno, že je to on, kdo má zodpovědnost za církve, je oslovován $\alpha\upsilon\theta\rho\omega\pi\epsilon \theta\epsilon\omicron\upsilon$ „Boží člověče“ (srov. 1 Tm 6,11), což bylo ve Starém zákoně označení patřící představenému společenství. Také příkaz *bojuj dobrý boj víry* (srov. 1 Tm 6,12) byl určen na prvním místě těm, kteří stáli v čele. Zde šlo o obraz zápasu o zachování víry, ve které vítěznou trofejí byl věčný život.⁹⁸

V praxi taková zodpovědnost za církve může znamenat schopnost individuálně posoudit možnosti toho kterého člověka. Počítat s tím, že se jednotliví lidé budou projevat různým způsobem v závislosti na jejich temperamentu, charakteru, ale i úrovni a stupni zralosti ve víře. Křesťan povoláný k vedení by si měl vědom toho, že cílem je vytváření společenství v jednotě, takže vedení a vyučování by tomu mělo odpovídat. Individuální přístup k výchově ve společenství znamená, že ten, kdo je pověřený vedením,

⁹⁸ TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 182-183.

se bude zabývat každým ze svěřených křesťanů – učedníků osobně. I když je pro udržení jednoty ve společenství, které je tvořeno různými jedinci, důležité vědomí nutnosti vzdát se některých svých individuálních potřeb pro dobro ostatních.⁹⁹ Výsledkem takového učednického vztahu bude dospělost ve víře, obsahem sebedarování a společné tvoření – vznik pevného společenství Kristova těla.

3.3 Apoštol Pavel a Titus: Věrnost uprostřed konzumní společnosti

3.3.1 Titus

Titus je jediný z vybraných spolupracovníků, o kterých se autor Skutků vůbec nezmiňuje. Vše, co o něm víme, jsou informace z Pavlových (a pavlovských) listů¹⁰⁰. V těchto listech je uveden 13krát (2 K 2,13; 7,6.13.14; 8,6.16.23; 12,18; Ga 2,1.3; 2 Tm 4,10; Tt 1,4). Pocházel pravděpodobně z Antiochie z helénistického prostředí.¹⁰¹ V listu Galatským Pavel vzpomíná, jak ho Titus provázela do Jeruzaléma: „*Potom jsem se po čtrnácti letech znovu vypravil do Jeruzaléma spolu s Barnabášem a vzal jsem s sebou i Tita. Šel jsem tam na Boží pokyn a těm, kteří jsou ve zvláštní vážnosti, jsem v soukromí předložil evangelium, které zvěstují pohanům, aby snad moje nynější i dřívější úsilí nebylo nadarmo. Ale ani Titus, který tam byl se mnou a je Řek, nebyl přinucen, aby se dal obřezat*“ (srov. Ga 2,1-3)¹⁰². V 2 K 2,13 Pavel nazývá Tita „bratrem“, v 2 K 8,23 jej označuje „můj společník a spolupracovník v díle“.

Titus byl tím, kdo zajišťoval korespondenci mezi korintskou církví a Pavlem – v průběhu Pavlovy třetí misijní cesty po něm posílal z Efezu reakci na urážku, které se mu dostalo při druhé návštěvě Korintu (srov. 2 K 2,5), pak se setkali ve Filipech, kam Titus přinesl z Korintu dobré zprávy (srov. 2 K 7,6). Je pravděpodobné, že další list do Korintu (náš 2 K) Pavel opět poslal po Titovi. Zde pak Titus také dokončil sbírku pro jeruzalémské chudé (srov. 2 K 8,6). Podle listu Titovi byl pak pověřen ustanovením starších a vedením křesťanského společenství na Krétě (srov. Tt 1,5). Podle 2 Tm 4,10 strávil Titus také nějaký čas s Pavlem v Římě v průběhu jeho vazby a poté se odešel do Dalmácie. Podle tradice zemřel na Krétě ve vysokém věku.¹⁰³

⁹⁹ DŘÍMAL, L. *Zralost člověka v procesu výchovy*. [online]. <http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2010-4/Zralost-cloveka-v-procesu-vychovy.html> [cit. 13. 10. 2015].

¹⁰⁰ Viz kap. 1.1.1. Listy apoštola Pavla – otázka jejich literární autentičnosti.

¹⁰¹ TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 121.

¹⁰² To, že jej Pavel nechce dát obřezat, svědčí spíše o pohanském rodinném pozadí – ve světle přístupu k Timoteovi.

¹⁰³ TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*, s. 121-122.

3.3.2 Situace

Titus byl jedním z prvních Pavlových spolupracovníků, dle zmínky v listu Galatským se účastnil společně s apoštolem Pavlem a Barnabášem cesty na apoštolský sněm do Jeruzaléma (srov. Ga 2,3)¹⁰⁴. List, který Pavel píše Titovi na Krétu, kde jej podle svých slov zanechal, se nese celkově v povzbuzujícím duchu. Slouží jak k povzbuzení Božích vyvolených, tak k poznání pravdy, které odpovídá zbožnému životu v naději na život věčný. Nejčastěji zde zazníávají slova víra, pravda, zbožnost, naděje, věčný život. Se zvláštní pečlivostí se věnuje povinnostem nositelů služeb v církvi (srov. Tt 1,6-9). Podobně také popisuje povinnosti křesťanů různých stavů, starší, ženy, mladí, otroci (srov. Tt 2,1-10). Vyžaduje se podřízenost politické moci (srov. Tt 3,1).¹⁰⁵

Na rozdíl od Timotea, který dostal na starost poměrně fungující církevní obec, byl Titus v nevýhodě. Krétská církev byla mladá, neměla starší (srov. Tt 1,5) a byla problematická. Navíc se Kréťané vyznačovali požívačným, epikurejským způsobem života (srov. Tit 1,12). Tím více je Titus povzbuzován, aby do čela místního společenství postavil osoby bezúhonné, spravedlivé, schopné odolávat svodům okolní společnosti. Na Krétě reálně hrozilo, že bude do čela církve zvolen někdo, kdo nedokáže vést své děti (srov. Tt 1,6)¹⁰⁶, má problém se sebeovládáním, hrabivostí nebo pýchou (srov. Tt 1,7). Autor listu Tita vyzývá, aby šel on sám příkladem (srov. Tt 2,7), bez ohledu na okolí stál pevně a „*mluvil to, co odpovídá zdravému učení*“ (srov. Tt 2,1). Titus má mluvit, přesvědčovat a napomínat – a nemá dopustit, aby jím ostatní pohrdali (srov. Tt 2,15). Titus nemá vést zbytečné hádky kvůli margináliím, musí být tedy schopen rozeznávat, co je důležité a co ne. Titus je tak veden k tomu, aby budoval jak vnitřního člověka v jednotlivých věřících, tak vnější viditelné struktury církve, protože obojí je pro život místní církve nepostradatelné. K lidem, kteří se snaží rozdělit společenství místní církve, má zaujmout velmi nekompromisní stanovisko (srov. Tt 3,9-10).¹⁰⁷

¹⁰⁴ MAREČEK, P. *Úvod do Nového zákona*, s. 88.

¹⁰⁵ Srov. CARSON, D. A., MOO, D. J., *Úvod do Nového zákona*, 2008, s. 512.

¹⁰⁶ Zde ovšem nešlo o pouhou dětskou neposlušnost. Řecký termín ἀσωτία, který ČEP překládá jako *nevázanost*, znamená prostopášnost a v původním smyslu „nezachranitelnost“ (viz SOUČEK, J. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. 6.vyd. Praha, Kalich, 2003, s. 49). Používal se pro dospělé, kteří žili modlářským, „nezachranitelným“ způsobem života.

¹⁰⁷ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorální listy*, s. 58-61.

Původní krétská civilizace byla nejstarší v Evropě. Společnost se věnovala původně zemědělství, ale později se vzhledem ke strategickému umístění ostrova rozvinul velmi úspěšně obchod. Tím byl částečně zapříčiněn velký rozdíl v životní úrovni chudého a bohatého obyvatelstva. Žena měla v tehdejší kultuře významné postavení, které mělo souvislost s kultem plodnosti a úrody. V mnoha ohledech vykazovala krétská společnost značnou podobnost se současnou konzumní společností. Krétané upřednostňovali ekonomický růst, bezproblémový, bezbolestný život, společnost byla lhostejná k utrpení. Nebylo zde místo pro chudé, staré, postižené, nemocné. Společnost byla zaměřena na osobní blahobyt a výkonnost, mrhání statky. Pohrdala autoritami, lidé se jen neradi podřizovali na osobní i společenské úrovni. Velká část občanů pravidelně docházela do chrámů a sloužila místním i řeckým božstvům.¹⁰⁸

Styl života místní církve, jak jej předkládá list Titovi, se podobá řecko-helénistickým ideálům, takže vyvolává podezření, že křesťanská etika se tu redukuje na přirozený humanismus založený na pouhém rozumu. Lze sledovat, že místní církve v jistém smyslu přebírá společenské důrazy a uspořádání z okolní pohanské společnosti. Toto je jeden z problémů, který stojí před Titem. Autor listu se odkazuje na Boží spásný plán, v němž Kristus je pramenem života všech věřících a vzorem, podle něhož se mají ve všem řídit, a chce tedy, aby se církvi, která na Krétě Pavlovým působením vznikla, dostalo prostřednictvím Tita odpovídajícího řádu.¹⁰⁹

3.3.3 Zhodnocení a aplikace

Titus se dostal do velmi těžké situace. Neměl potřebné zkušenosti, postavení a pravděpodobně ani věk (srov. Tt 2,6-7.15). Nicméně skutečnost, že tento úkol Pavel Titovi svěřil, svědčí minimálně o třech zásadních věcech, a) Pavel upřednostňuje křesťanskou zralost a osvědčenost před věkem, b) Pavel počítá s Boží pomocí,¹¹⁰ c) Pavel ví, že je Titus schopný tento úkol splnit. Učednický vztah, který Pavel s Titem má, je velmi podobný vztahu s Timoteem. I když se v listě Titovi nachází také velké množství „výchovných

¹⁰⁸ Srov. TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 49-50.

¹⁰⁹ Srov. MAREČEK, P. *Úvod do Nového zákona*, s. 91.

¹¹⁰ Pouze v tomto listu se Pavel nazývá δοῦλος θεοῦ – *služebník (otrok) Boží* (Tt 1,1), což na jedné straně vyjadřuje osobní vztah a na straně druhé naznačuje, jak závislost na Bohu tak vědomí Boží autority, se kterou list píše (srov. TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 59).

pokynů“, přece jen zmínky v některých nesporných Pavlových listech i skutečnost, že byla Titovi svěřena církev na Krétě, zřetelně ukazují, že i jeho proces učednictví dospěl do stádia dospělosti. Zřetelně zde vidíme cíl, ke kterému Pavel svým učením i příkladem směřuje – budování zralého společenství, které je schopné vzájemnou službou zabezpečit svoji existenci a zároveň odolávat tlaku okolní společnosti. Autor listu také v souladu s Pavlem očekává, že místní církevní obec bude této společnosti zjevovat prakticky Krista (srov. Tt 2,7-13).¹¹¹

V tomto listě se autor zmiňuje velmi naléhavě o ctnostech – jmenuje:

- víru,
- lásku,
- a trpělivost.

Oproti 1 K (srov. 1 K 13,13; 1 Te 1,3) je zde na místo naděje postavena trpělivost, což lze objasnit rozdílnými důvody vzniku obou listů. Soubor ctností zde uvedených totiž mnohem lépe odpovídá duchovnímu rozměru osob, které je Titus povolán shromáždit k úkolu budování církve, jenž mu byl Pavlem svěřen. Zároveň tyto ctnosti úzce souvisejí s řešením problémů v oblastech, které toto místní společenství žijící uprostřed konzumní společnosti pociťuje jako nejpálčivější.¹¹²

- Diakonie – princip agapé¹¹³, snahou místní církve bylo nezpronevěřit se službě potřebným, uvnitř i vně církve. Ve společnosti, která oslavovala bohatství, krásu a úspěšnost, byli lidé neschopní splnit tyto požadavky vytlačeni na okraj. Odkázání na nevymahatelnou pomoc, se stávali bezcennou přítěží. Tento přístup byla církev povolána změnit. Vztahový potenciál, který by tomu odpovídal, musel však mít rozměr lásky agapé, jež nemá význam sentimentálnosti, nýbrž obětavé a ničím nepodmíněné služby bližnímu.¹¹⁴
- Vzájemná podřízenost – trpělivost, dle opakujících se výzev v listě Titovi se lze domnívat, že v církvi byl problém s podřizováním se autoritě (srov. Tt 1,5,1,13, 2,1, 2,6-8). Věřící jsou vyzýváni, aby se podřizovali světským, vnějším autoritám,

¹¹¹ TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 86-87.

¹¹² Tamtéž, s. 76-79.

¹¹³ Tři úkoly pastorače – srov. *Základy pastorální teologie*, CMTF, 2012-2015, s. 8-9.

¹¹⁴ TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, 78.

kteřé mají moc (srov. Tt 3,1). To může vypovídat o celkové nechuti okolní společnosti se těmto autoritám podřizovat. Zde byla pro křesťany možnost zvěstovat Boží království zachováváním Božích nařizení. Stejně tak v rodině šlo o dobré svědectví podřizením se právoplatné autoritě. Pisatel listu se tady se proto obrací zejména k ženám, které vyzývá, aby byly těmi, kdo milují manžela, milují své děti, jsou rozumné, cudné, starají se o svůj dům, jsou dobrotivé, podřizují se svému manželovi. To vše, „*aby Boží slovo nebylo zneváženo*“. (Tt 2,5). Je zřejmé, že tato svědectví společenského života byla pro církve velmi důležitá. Postavit se proti nim znamenalo selhat ve svědectví o Bohu samotném. Ctností, jež byla nutná k dosažení takového svědectví, byla vytrvalá pokora, trpělivé snášení příkoří a možného utrpení spolu s vzdorováním pokušením.¹¹⁵

- Uctívání – víra v Boha – helénská kultura místní společnosti, která byla zaměřena na uctívání, byla nejvýznamnější oblastí, do které mělo Titovi svěřené místní společenství přinést světlo. Bylo důležité, aby Titus zajistil, že budou jemu svěření lidé žít v pohanském světě jako křesťané, podle křesťanských hodnot.¹¹⁶ Teologické zdůvodnění se nabízí v Tt 2,11-14: „*Ukázala se Boží milost, která přináší spásu všem lidem a vychovává nás k tomu, abychom se zřekli bezbožnosti a světských vášní, žili rozumně, spravedlivě a zbožně v tomto věku a očekávali blažené splnění naděje a příchod slávy velikého Boha a našeho Spasitele Ježíše Krista. On se za nás obětoval, aby nás vykoupil ze všeho hříchu a posvětil za svůj vlastní lid, horlivý v dobrých skutcích*“. Autor listu chce zdůraznit, že toto zjevení není výsledkem lidské aktivity, nýbrž jde o zjevení Boha v osobě Ježíše Krista a jako takové se stalo rozhodujícím okamžikem dějin lidstva. Zdůrazňuje univerzální Boží spásnou milost, jejímž přijetím se zavazují k následování, což je zde zmíněno vychováváním, které neznamena intelektuální získávání poznatků, nýbrž naslouchání a následování pokynů, v tomto případě pokynů samotného Krista.¹¹⁷ Od členů společenství se pak očekával postoj úplné loajálnosti vůči Bohu zjevený v plnění toho, co Bůh po člověku žádá, což znamenalo viditelný závazek žít podle Jeho vůle.

---

¹¹⁵ TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*, s. 81-83.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 91 a 95-97.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 87.

Problémy, se kterými zápasí místní společenství z listu Titovi, jsou nepochybně srovnatelné s těmi, kterým čelí současná církev. Společnost je stejně jako tehdy zaměřena na výkon, úspěch a hmotné statky. Lidé, odkázaní na pomoc druhých, se nacházejí v podobné izolaci a jsou vystaveni nejistotě, chudobě a odmítnutí. Moderní Evropan již sice neuctívá nehybné modly jako naši předkové a nenavštěvuje jejich chrámy, nicméně současné modly mají podobu pracovních míst, odpočinkových aktivit a nákupních center. Je zvlášť obtížné nenásledovat sekularizované okolí v tomto způsobu života. Nebezpečí pro křesťany spočívá v přizpůsobování se takové kultuře, kde nutně následuje zpronevěra biblickým zásadám i vlastnímu svědomí.¹¹⁸

Jaká je tedy aplikace do dnešního učednictví? Současný učedník je povolán, stejně jako ti, jež byli svěřeni Titovi, k tomu, aby naplňoval své poslání v láskyplné službě potřebným, k trpělivému podřizování se stanoveným autoritám a věrnému uctívání Boha v osobě Ježíše Krista. To vše s vědomím, že jde o svědectví o Boží přítomnosti, která křesťan dennodenně vydává okolnímu světu. Učednictví z tohoto pohledu znamená prakticky rozvíjet tři výše popsané ctnosti – lásku, víru a trpělivost. Je možné opustit některé formy uvedené v listu, nicméně podstata – láskyplná, trpělivá a věrná vytrvalost uprostřed konzumní společnosti musí zůstat zachována. Toto je praktický obsah výzvy Titovi, aby „*setrval ve zdravé nauce*“ (srov. Tt 1,9 a 2,1), která je do současného učednictví a procesu růstu církve nejen aplikovatelná, dokonce velmi potřebná a je pro nás nezrušitelně platná navzdory zesměšňování a pohrdání.

Cílem učednictví, jak je předáváno Titovi na pozadí budování církve, je zabezpečit formování charakteru křesťanů, kteří budou příkladem ostatním. Ti pak budou schopni dále sloužit ostatním, svědčit skutky o Božím království a neochvějně chránit poselství Písma, bez ohledu na stanovisko okolní většinové společnosti.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Srov. WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 348-353.

¹¹⁹ Srov. TRIPP, P. D., LANE T. S. *How People Change*. 2. vyd. Greensboro, NC: New Growth Press, 2008, s. 76-90, WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 295.

4 Učednictví v pojetí apoštola Pavla

Pavel jako účastník starozákonního učednictví vstřebával biblické pravdy v Gamalielově škole, kde se léty zavedený způsob učednictví ještě více rozvíjel. Základem, který tyto školy přejímaly ze starozákonních knih, byl společný život, možnost účastnit se běžných denních aktivit a přitom pozorovat jednání „mistra“ v těchto obyčejných situacích (Eliáš a Eliša, Mojžíš a Jozue, Jeremiáš a Báruch). U Pavla, který ve své osobě spojuje oba přístupy k učednictví – starozákonní i novozákonní, lze zřetelně sledovat přínos starozákonního učednictví pro novozákonní formaci. Pavel uplatňuje princip napodobování, který přejal od Krista a vidí jako jeden ze základních kamenů učednictví, používá jej a vybízí k němu.¹²⁰ Žádný jiný autor se v Písmu nezabývá napodobováním tolik jako Pavel (srov. 1 K 4,16; 1 K 1,11; Fp 3,17; Ef 5,1). Co se Pavel správně nesnaží přenést ze starozákonního období do novozákonního učednictví, je následování nekonečného soupisu židovských pravidel nebo snaha o vytvoření „nových“. Naopak, když do Korintu přišli židovští křesťané se snahou zavést zde svá pravidla a seznamy doporučení, Pavel proti nim vystoupil velmi nesmlouvavě (srov. 2 K 2,17).¹²¹ Odhaluje tím pravou identitu učednictví, které (jak bude popsáno níže) je zaměřeno na vnitřního člověka, k srdci.

Je zajímavé, že v Pavlových listech přesto nenacházíme výrazy jako „učedník, získávat učedníky“, apod. Pavel se dokonce ani nikde nezmiňuje, že by nějaké učedníky měl. Určující (i když ne jedinou) metaforou je pro něj představa duchovního rodičovství (srov. 1 K 4,14; Ef 5,1, 8; 1 Te 2,7; 1 Te 2,11).¹²² Pravdou je, že cíl křesťanského rodičovství je velmi podobný jako cíl učednictví, jak ho představil Kristus a napodoboval Pavel. *„Úspěšné rodičovství vede k tomu, že děti dokážou totéž, co rodiče. V křesťanském kontextu to znamená, že děti jsou schopny milovat Boha a své bližní stejně jako samy sebe. Jsou schopny zapřít sebe sama a pomáhat druhým.“*¹²³

Pavlovi šlo o to, aby věřící dosáhli dospělosti – zralosti v Kristu. Cíl, který si vytkl, popisuje v listu Koloským: *„Jeho zvěstujeme, když se vši moudrostí napomínáme a učíme*

¹²⁰ Srov. CHAMBLIN, J. K. *Paul and the Self – Apostolic Teaching for Personal Wholeness*. Grand Rapids, Baker Books, 1993, s. 38.

¹²¹ Tamtéž, s. 184.

¹²² Srov. OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, Praha: Návrat domů, 2010, s. 85-86.

¹²³ Viz BALSWICK, J. O. and J. K. *The Family: A Christian Perspective on the Contemporary Home*. Grand Rapids: Baker Books, 1991, s. 105, (překlad Dan Drápal).

všechny lidi, abychom je mohli přivést před Boha jako dokonalé v Kristu. O to se snažím a zápasím tak, jak on ve mně působí svou silou.“ (Ko 1,28-29). Zřetelná je zde souvislost s Kristovým posláním z Mt 28,19-20. Lze vidět, že Pavel vzal Kristovo posláním za své. Korintským vyčítá, že jsou nedospělí v Kristu (1 K 3,1-2), Efezským připomíná, že zralý člověk bude mít míru Kristovy plnosti a pokud se stane dospělým, nebude tak snadno manipulovatelný (srov. Ef 4,13-15). Co Pavel myslí zralostí, vysvětluje v listu Římanům: „...aby přijali podobu jeho Syna, tak aby byl prvorozený mezi mnoha bratřími...“ (Ř 8,29). Řecké přídavné jméno τέλειος znamená dokonalý, došlý k cíli, zralý, dospělý, mravně dokonalý.¹²⁴ Používalo se i v rané církvi, kdy se za τέλειοι (dokonalé) považovali pokřtění – na rozdíl od katechumenů, kteří se na křest teprve připravovali. Podstatné jméno τέλος pak znamená závěr, konec, cíl.¹²⁵ Zde je patrná souvislost mezi dokonalostí a cílem. Cílem Pavlova snažení je tedy *dojít dokonalosti* (v Kristu) a jeho vedení k této dokonalosti se děje prostřednictvím „duchovního rodičovství“.

Tento proces lze shrnout do následující tabulky:

ŽIVOTNÍ STADIUM	ODPOVÍDAJÍCÍ POTŘEBA	ROLE UČEDNÍKŮ	PAVLOVA ROLE
rané dětství	vzor a vedení	napodobování	vzor
dětství	bezpodmínečná láska a ochrana	identifikace	hrdina
dospívání	rostoucí svoboda, formování identity	výzvy	trenér
dospělost	vzájemnost	spoluúčast	rovný s rovným

Tab. 1: Duchovní rodičovství v pojetí apoštola Pavla¹²⁶

4.1 Rané dětství – Napodobování

Pavel vyzývá Korintské, aby jej napodobovali (srov. 1 K 4,16), svůj postoj obhajuje tím, že to byl on, kdo je „přivedl k životu skrze evangelium“ (1 K 4,15). S terminologií

¹²⁴ SOUČEK, J. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, s. 256.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 90.

napodobování se setkáme na několika místech NZ, a to téměř výhradně v Pavlových listech: výraz μιμητής¹²⁷ (napodobovatel, následovník) se v NZ vyskytuje v 1 K 4,16; 11,1; Ef 5,1; 1 Te 1,6; 2,14; Žd 6,12, výraz συμμιμητής¹²⁸ (spolunapodobitel, spolunásledovník) je použit v Fp 3,17, sloveso μιμεῖσθαι (napodobovat, následovat) se nachází v 2 Te 3,7 a 9; Žd 13,7; 3 J 11. V 1 K 11,1 Pavel ale upřesňuje, o jaké napodobování má jít: „*Jednejte podle mého příkladu, jako já jedním podle příkladu Kristova.*“

Pavel si uvědomuje, že Kristův život se zrcadlí v životech jeho následovníků. Že jedním ze znaků raného dětství ve víře je právě napodobování. Pavel ve svých listech těmto svým dětem ve víře vysvětluje, že Bůh přišel v těle a rozhodl se tímto způsobem předávat poselství o Božím království z jednoho lidského života do druhého. Nejprve skupince svých učedníků, aby je oni sami pak předali dalším a dalším. Co přesně Pavel myslí tímto napodobováním, vysvětluje pak velmi jasně starším v Milétu (srov. Sk 20,17-38): pokorný život, který se vyznačoval tím, že byl Pavel ochoten zemřít sám sobě, aby skrze něj mohl zazářit Kristus. Ochotu, se kterou sloužil všem, kteří byli jeho bratry a sestrami v Kristu. Touhu naplňovat poslání, ke kterému jej Bůh vyzbrojil. Pavel stál o to, aby každý věřící našel své místo v Kristově těle – ne tak, že by ztratil svoji vlastní osobnost a identitu, nýbrž aby díky Kristu poznal, kým ve skutečnosti je a snažil se být „sám sebou v Něm“.¹²⁹

4.2 Děťství – Identifikace

Identifikace se od napodobování liší tím, že osoba identifikující se se svým vzorem má k němu emocionální vztah. Napodobuje chování vzoru a jeho úspěchy i porážky prožívá stejně intenzivně, jako své vlastní. K takové identifikaci dochází, když se v učednickém vztahu vydá mistr cele učedníkovi. Toto vydávání například Pavel popisuje v listech Korintské církvi. Pavel se natolik identifikuje s těmito věřícími, že se ho potom samozřejmě dotkne jejich odmítnutí mnohem citelněji (srov. 1 K 4,1-21). Když píše Galatským, dokonce se přirovnává k matce – rodiče, která prožívá bolest, aby přivedla na svět nový život (srov. Ga 4,19). Další obraz mateřství nacházíme v listu Tesalonickým, o které pečoval: „...*jako když matka chová své děti*“ (srov. 1 Te 2,7). A dál vysvětluje

¹²⁷ SOUČEK, J. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, s. 169.

¹²⁸ TICHÝ, L. „Slovník novozákonní řečtiny“ in *Řecko-český nový zákon*, s. 1729.

¹²⁹ Srov. TRIPP, P. D., LANE T. S. *Relationships: A Mess Worth Making*. Greensboro, NC: New GrowthPress, 2006, s. 158-159, OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 92.

důvod: „*Tolik jsme po vás toužili, že jsme vám chtěli odevzdat nejen evangelium Boží, ale i svůj život. Tak jste se nám stali drahými!*“ (1 Te 2,8). Identifikace znamená, že těmto lidem Pavel chtěl dát své srdce. Předává nejen poselství, ale i sám sebe.¹³⁰

Pavlovi velmi záleželo na tom, aby se jeho duchovním dětem dařilo dobře a také si uvědomoval, že každé „duchovní dítě“ má jiné potřeby a nachází se v jiném stadiu růstu. V dalších verších vyvažuje tedy mateřský postoj otcovským a zároveň používá tři rozdílná motivační slovesa: „*Víte přece, že jsme každého z vás jako otec své děti napomínali, povzbuzovali a zapřísahali, abyste vedli život důstojný Boha, který vás povolal do slávy svého království.* (1 Te 2,11-12).

Prvním je řecké παρακαλέω, které se překládá prosit, žádat,¹³¹ ale etymologicky znamená „postavit se někomu po boku k pomoci“¹³² – stejně, jako to učinil pro Tesalonické Pavel. (V Janově evangeliu je toto slovo čtyřikrát spojeno s Duchem Svatým – παράκλητος: J 14,16.26; 15,26; 16,7).

Druhé sloveso παραμυθέομαι¹³³ znamená „povzbuzovat někoho v nastoupeném směru“, spolu s významem „vzdělávat a dávat důvod k naději“. Naděje je tedy tím, co Pavel chce, aby od něj nejen Tesaloničtí přejali a vzali za své.

Třetím slovem je řecké sloveso μαρτύρομαι – svědčit, dosvědčovat, zapřísahat, vydat to nejlepší svědectví.¹³⁴ Pavel touží, aby lidé, kteří mu leží na srdci, ze sebe vydali to nejlepší ve službě Ježíši Kristu.¹³⁵ Toto povzbuzení znamenalo ztotožnění, identifikaci s milovanými lidmi, nikoli snahu uchránit sebe nebo je před nepříjemnostmi.

4.3 Dospívání – Výzvy

V tomto období je velmi důležité, aby dospívající získali sebedůvěru a mohla se tak plně rozvinout jejich osobnost. Je třeba, aby se naučili vyrovnávat se s důsledky vlastního jednání. Učení v této fázi často probíhá metodou pokus – omyl. Věřící nyní ocení někoho

¹³⁰ Srov. OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 93-95.

¹³¹ SOUČEK, J. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, s. 194.

¹³² Srov. OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 95.

¹³³ TICHÝ, L. „Slovník novozákonní řečtiny“ in *Řecko-český nový zákon*, s. 1695.

¹³⁴ Tamtéž, s. 1674, SOUČEK, J. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, s. 160.

¹³⁵ Srov. OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 95-96.

jako trenéra – člověka, který mu řekne, jak na tom opravdu je a „*který jej bude nutit dělat, co nechce, aby se mohl stát tím, čím chce*“.¹³⁶ Pavel sám příměry z prostředí závodů poměrně často používal (srov. 1 K 9,24; 2 Tm 2,5; 4,7, Fp 3,14), což je pochopitelné, když uvážíme, že byl ovlivněn řeckou kulturou, kde se za kompletní vzdělání považovalo nejen nabytí vědomostí, ale i dosažení fyzické zdatnosti. Pavlovým úkolem „trenéra“ je objevit, rozvinout a trénovat schopnosti druhých. Vést je k přemáhání vlastní lenosti a sebestřednosti, nelitovat námahy (srov. 2 Tm 2,3-12).

Na konci 2. listu Timoteovi Pavel píše, že se blíží konec jeho služby (2 Tm 4,6). Doběhl svoji část závodu a teď myslí na další generaci, na předání pomyslného štafetového kolíku. Jedním z těch, které si vyhlédl jako pokračovatele své služby, je Timoteus. Velká část dopisu je psána „motivačním způsobem“. Pavel na Timotea nejružnějším způsobem naléhá, aby jednal jako on, Pavel. Aby neumdléval a vytrval, aby se cele věnoval službě, poznání Krista a aby se stal člověkem, jakým ho Bůh stvořil (srov. 2 Tm 1,6,8,13; 2,14-15,22-25; 3,14-17; 4,2-5).¹³⁷

4.4 Dospělost – Spoluúčast

Posledním stadiem výchovy je dospělost. Vedoucí funkce rodiče končí a přechází do vzájemnosti. Zralost, která je cílem Pavlovy výchovy a vedení se zjevuje v oboustranném vzájemném sdílení – učení, dávání a přijímání. Pavel se z pozice vedoucího přesouvá do pozice doprovázejícího, kdy obě strany přinášejí do vztahu obohacení, obě mají co nabídnout. „*Toužím vás spatřit, abych se s vámi sdílel o některý duchovní dar a tak vás posílil, to jest, abychom se spolu navzájem povzbudili vírou jak vaší, tak mou.*“ (Ř 1,11-12) píše římské církevní obci. Takový vztah je cílem učednické výchovy, protože je důsledkem zralosti a přináší ovoce, které je pro službu evangelia, jak ji chápe Pavel žádoucí. Zralý křesťan znamená podobný Kristu ve všem. „*Jeho zvěstujeme, když se vši moudrostí napomínáme a učíme všechny lidi, abychom je mohli přivést před Boha jako dokonalé v Kristu*“ (Ko 1,28).

---

¹³⁶ Tom Landry, trenér Dallas' Cowboys (přel. Dan Drápal – cit. v: OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 96).

¹³⁷ Srov. OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 96-98.

Existuje dlouhý seznam Pavlových spolupracovníků, Timoteus, Titus, Epafroditus, Silvanus, Priscilla, Aquila, Oneziforus, Barnabáš, Filemon... Pavel o nich často píše jako o partnerech, společnicích, těch, kteří s ním mají společné dílo (2 K 8,23; Fm 17: κοινωνός¹³⁸ „společník, druh“; Ř 16,3.9.21; 1 K 3,9; 2 K 8,23; Fp 2,25; 4,3: συνεργός¹³⁹ „spolupracovník“). Chce tím říct, že směřují nyní ke společnému cíli a každý ve své zralosti vkládá svůj potenciál, to, čím jej Bůh vybavil. Výsledkem je různorodé společenství směřující k jednomu společnému úkolu a cíli – hlásání Božího království a spasení duší.¹⁴⁰

4.5 Pavlův model učednictví v praxi současné církve

V reálném světě poměrně často chybí ve srovnání s modelem Pavlova učednictví příležitost k společnému sdílení a budování vztahu. Vedení je redukováno na udílení rad a řešení krizových situací. Chybí čas potřebný k vzájemnému poznávání, k nastavení vnějších postojů, jež jsou založeny na vnitřním růstu. Pro pavlovské „napodobování“ a následování chybí prostor, možnosti, zapálení i zájem. Předávání informací bez možnosti společné meditace a zakoušení Boží přítomnosti nemůže nahradit hluboký učednický vztah a nést v sobě vnitřní etickou a charakterovou formaci člověka, jak o ni usiluje ve svých listech Pavel, následujíc Kristova příkladu.¹⁴¹

Znovuobnovení důležitosti učednictví by mělo být dle mého názoru jednou z významných priorit církevního života vůbec. Církev má totiž díky Bohem danému poznání potenci ukazovat směrem k absolutnímu, nerelativnímu dobru aplikovatelnému nejen v Kristově těle, ale v celé společnosti. Vztahy, které jsou součástí učednictví – ať už jde o pastorační, formaci, poradenství, vedení či doprovázení, mohou být inspirovány těmi, kdo jsou nejlepším příkladem – biblickými osobami Ježíše Krista, Pavla, ale i dalších. Písmo a Tradice založená na Bohem inspirované pravdě o člověku umožňuje v církvi vybudovat silnou a stabilní formu učednictví. Pavel (a nejen on) nás učí převzít bohatství novozákonního učednictví a ve světle starozákonních principů vypracovat funkční a

¹³⁸ TICHÝ, L. „Slovník novozákonní řečtiny“ in *Řecko-český nový zákon*, s. 1664.

¹³⁹ TICHÝ, L. „Slovník novozákonní řečtiny“ in *Řecko-český nový zákon*, s. 1732.

¹⁴⁰ Srov. OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 98-100.

¹⁴¹ Srov. WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*, s. 339-347.

komplexní formu učení a následování, které je možné úspěšně aplikovat do současné praxe.

Autor knihy *Proměňující učednictví* Greg Ogden vidí v současné církvi několik závažných překážek zdravého rozvoje současného učednictví:¹⁴²

- Odklon od původního povolání – lidé, jimž je svěřeno vedení věřících, se odklonili od svého povolání „vystrojovat svaté k dílu služby“ (srov. Ef 4,12), snaží se všechny své úkoly zajišťovat sami. Neřeší problémy s narůstáním aktivit tím, že zapojí do péče o sebe navzájem ostatní členy společenství, jako to učinili apoštolové ve Sk 6,1-4 („...*Bohu se nebude líbit, jestliže my přestaneme kázat Boží slovo a budeme sloužit při stolech...*“)
- Učednictví založené na programech – podle Písma mají být učedníci vychováváni pomocí vztahů, jak již bylo zmíněno. Neosobní náhražka v podobě programu není určena jednotlivci a nebere v potaz jeho rychlost růstu. Chybí zde osobní vykazatelnou učedníka vedoucímu, jde spíše o splnění zadaných úkolů.
- Redukce křesťanského života – křesťanství bylo zredukováno na to, co nám Kristus dává pro věčnost, a věřící zapomínají na to, co je jejich úkolem, který od Krista dostali zde pro tento život (osobní podíl na aktivním učednictví), „*Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky... a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal...*“ (Mt 28,19-20).
- Dvojstupňové chápání učednictví a následování Krista – lidé v církvi se považují za opravdové křesťany, ale váhají se označit za skutečné učedníky Ježíše Krista. Přitom On sám říká, (každý) kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe... (srov. Mk 8,34; Mt 16,24; L 9,23).
- Neochota volat lidi k učednictví – lidé, zodpovědní za vedení ostatních, nejsou ochotni volat svěřené věřící k učednictví, neboť se bojí, že z církve odejdou.
- Pokřivený pohled na církev – členství v církvi je pro mnohé pouhou možností, nikoli nezbytností. Do církve proniká individualismus a lidé zapomínají, že Bůh sice zachraňuje jednotlivce, ale jeho zaslíbení se vztahují k jeho tělu – Církvi (srov. 1 K 12,27).
- Nedostatek jasné cesty ke zralosti – jen zřídka v církvi nacházíme promyšlený a snadno pochopitelný proces, nebo cestu ke zralosti.

---

¹⁴² Srov. OGDEN, G. *Proměňující učednictví*, s. 33-47.

- Nedostatek osobního učednictví – většina křesťanů nikdy nezažila, co to je „osobní učednictví“. Lidé nezískají motivaci a kázeň k tomu, aby se stali oddanými následovníky Ježíše Krista pouhým nasloucháním kázání. Někdo se jim musí osobně věnovat.

K tomu lze připojit snahu o převzetí autority nad rozhodováním dobru a zlu, i o správnosti jednání včetně nastavení etických norem po vzoru sekulární společnosti. Učednictví ale na rozdíl od současné společnosti není podřízeno lidské autoritě a lidskému poznání, není tudíž relativizováno. Pravdy, na nichž staví, jsou absolutní, neboť vycházejí z autority Božího slova. Postmoderní společnost počítá s relativitou hodnot jako je pravda nebo dobro.¹⁴³

Správně rozpoznat a vnitřně vstřebat pravdy vedoucí k životu, umožní právě učednictví, protože je založeno na následování a poznávání Božích pravd a Boží moudrosti. Moudré posouzení a vyhodnocení konkrétní situace je pak praktickým výsledkem dospělosti získané učednickým vztahem. Na příkladu Pavlova přístupu k situaci kolem Timoteovy a Titovy obřízky (srov. Sk 16,3; Ga 2,3) lze sledovat, že Pavel správně aplikuje biblické pravdy v praxi. Kvůli evangelium nechá obřezat Timotea a ze stejného důvodu odmítne obřezat Tita. Timoteova obřízka evangelium prospěje, Titova by byla evangelium ke škodě. Jeho etické rozhodnutí spočívá v aplikaci normy konkrétním činitelem v konkrétní situaci, což je odrazem rozhodnutí zralého křesťana, kterým se Pavel v Kristu stal.¹⁴⁴

Toto je zralost, o kterou Pavel usiluje pro své svěřené spolupracovníky. Učednický vztah je způsob, jak lze předat moudrost, vzhled na praktický život skrze pohled Písma. Současná praxe v učednictví by měla mít tedy stejné směřování, jako Pavlova touha: „*Jeho zvěstujeme, když se vši moudrostí napomínáme a učíme všechny lidi, abychom je mohli přivést před Boha jako dokonalé v Kristu.*“ (Ko 1,28).

---

¹⁴³ Srov. TRIPP, P. D. *Nástroj v Božích rukou*, s. 51-54.

¹⁴⁴ Srov. CHAMBLIN, J. K. *Paul and the Self – Apostolic Teaching for Personal Wholeness*, s. 146-151.

Závěr:

Ugo Vanni, současný exegeta, napsal:

„Zdá se mi, že Pavel byl vždycky „špatným svědomím církve“. Člověk nespokojený, neklidný, protože vždy toužil po absolutnu, vždy chtěl jít do hloubky... Dnes potřebujeme Pavla. Pavlova přítomnost jako osten v těle církve je neustálou potřebou, kterou nelze popřít.“¹⁴⁵

Učednictví, které je nám skrze Pavlův odkaz přiblíženo, je provázené vzájemným obohacováním a v praxi napomůže hledání a rozeznávání moudrosti pocházející z Písma, moudrosti hlubší a Bohem dané, obsahující životodárné pravdy, která vede člověka k dospělosti a zralosti. Pokud bychom měli zařadit jednotlivé popsané učednické vztahy do tabulky uvedené v kap. 4, pak vztah ap. Pavla a Barnabáše jednoznačně patří do stádia dospělosti, možná i z toho důvodu, že byl již od svého počátku odlišný od všech ostatních učednických vztahů apoštola Pavla. Důvod je zřejmý – právě Barnabáš Pavlovi minimálně v počáteční fázi vztahu plnil funkci mistra a učitele, vedle něhož Pavel rostl a osvojoval si dovednosti potřebné pro službu v církvi i na misi. Naproti tomu vztah s Timoteem a Titem vykazoval známky určitého „rodičovského dohledu“ ještě i v době, kdy již sloužili v čele církve. I když si byl Timoteus i Titus s Pavlem velmi blízcí, je zde z Pavlovy strany patrné vědomí starosti a zodpovědnosti. Nicméně i oba tyto vztahy se dají zahrnout do období dospělosti, neboť zde vidíme vzájemné působení a oboustranné benefity, které přináší pouze zralý vztah. O tuto zralost ovšem Pavel usiluje i pro všechny ostatní, kterým směřuje své listy. Pavlovský odkaz pro současné učednictví bude podporovat úsilí o budování pevného charakteru bez ohledu na okamžitou prospěšnost a pohodlí. Bude vychovávat a vést k tomu, aby člověk sám usiloval o dobro a považoval moudrý a dobrý život za žádoucí. Pravdivé učednictví musí nabídnout víc, než pouhé občasné setkání ve farnosti, v poradně, či na hodině biblického studia. Musí nabídnout praktickou možnost, jak se stát součástí skupiny podobně smýšlejících křesťanů, které spojuje touha po stálé Boží přítomnosti v jejich každodenním životě.

---

¹⁴⁵ Viz. *Napsali o Pavlovi...* [online]. <http://svatypavel.paulinky.cz/clanky/Napsali-o-Pavlovi.html>. [cit. 3. 12. 2015].

„Naše společnost je v neustálém pohybu a je velmi složitá. Lidé se musí každý den neustále rozhodovat. Pokud se nevracejí k základům své víry, a to pravidelně a soustředěně, existuje pouze minimální pravděpodobnost, že se při svém rozhodování budou řídit biblickými principy“¹⁴⁶

Jednou z nedůležitějších otázek lidského zápasu nejsou, jak si často myslíme, otázky lidského utrpení a bolesti, ale otázka předmětu uctívání našeho srdce, protože to, co ovládá naše srdce, bude řídit i způsob naší reakce nejen na utrpení, ale i na požehnání. Cílem Pavlova učednictví nebylo časově nenáročné behaviorální vylepšení vnějšího člověka, nýbrž hluboká proměna srdce („kořenů“), jež se pak projevila v celkovém stavu, charakteru člověka a zcela samozřejmě vedla ke zralosti a dospělosti. A takový by měl být i cíl současného učednictví.¹⁴⁷

Pro mě osobně je apoštolův odkaz související s učednictvím nezbytným vodítkem v praxi křesťanského poradce právě pro jeho autenticitu a neměnný základ Božích pravd. Z mého pohledu je nevyčerpatelným zdrojem inspirace pro řešení většiny důležitých životních problémů a situací, i vodítkem k moudrosti pro posouzení situací, které se v Písmu explicitně nenacházejí. Velkou část informací v této práci jsem čerpala z deuteropavlovských a tritopavlovských listů,¹⁴⁸ nemohu tedy se vší určitostí potvrdit, že by nám byl v současném učednictví a formační praxi inspirací osobně apoštol Pavel. Nicméně závěry, poznatky a jeho způsob přístupu k učednictví, které můžeme sledovat ve vztazích s uvedenými spolupracovníky, jsou přesto důležitými kategoriemi komunikace zakotvenými v Písmu a jsou tedy hodny následování.¹⁴⁹ Nezáleží z tohoto pohledu nejvíce na tom, zda tyto myšlenky přebíráme od ap. Pavla, či některého z jeho žáků,¹⁵⁰ protože v konečném důsledku jde o inspirované Božím Duchem, který je zde, aby napomáhal našemu dorůstání do podoby Ježíše Krista.

---

¹⁴⁶ BARNÁ, G. *Growing True Disciples*. Colorado: Waterbrook press 2001, s. 2 (překlad Dan Drápal).

¹⁴⁷ TRIPP, P. D. *Nástroj v Božích rukou*, Praha, Návrat domů, 2012, s. 68.

¹⁴⁸ BROŽ, V. „Stručné uvedení do života a díla apoštola národů“, in *Pavel z Tarsu - Apoštol národů: Studie DTI HK*, s. 20.

¹⁴⁹ Vždyť církev je přijala jako Bohem inspirované (srov. 2 Tm 3,16).

¹⁵⁰ Srov. TRSTENSKÝ, František, *Pavlove pastorální listy*, s. 31-32.

Anotace

V této práci prozkoumám přístupy, pokyny a komunikaci apoštola Pavla a jeho vybraných spolupracovníků. Na tomto základě se pak pokusím zodpovědět otázku, zda a do jaké míry mohou tyto poznatky inspirovat současný přístup k učednictví, ke křesťanské formaci a křesťanskému poradenství.

Annotation

In this thesis, I will examine the approaches, directions and communication of the Apostle Paul and his selected associates. On this basis, I will attempt to answer the question of whether and to what extent can these findings are able to inspire a contemporary approach to discipleship, Christian formation and Christian counselling.

Seznam použitých zkratk:

AncB	Anchor Bible
ap.	apoštol
ČEP	<i>Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)</i> . 17. (8. opravené) vyd. Praha, Česká biblická společnost, 2009. 1387 s. ISBN 80-87287-24-8.
HThK.S	Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament – Supplementband
MSKNZ	Malý stuttgartský komentář. Nový zákon
ThWNT	<i>Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament</i> , 11 sv., ed. G. Kittel – G. Friedrich, Stuttgart – Berlin – Köln: W. Kohlhammer, 1933–1979
vyd.	vydání

Zkratky biblických knih jsou podle ČEP (Starý zákon), s. 9-10; (Nový zákon), s. 3.

Použitá literatura

1. Prameny

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). 17. (8. opravené) vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2009. 1387 s. ISBN 80-87287-24-8.

NESTLE-ALAND, *Řecko-český Nový zákon*. 27.vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2011. 1760 s. ISBN 80-87287-38-5.

2. Ostatní literatura

BALSWICK, J. O. and J. K. *The Family: A Christian Perspective on the Contemporary Home*. Grand Rapids: Baker Books, 2007. 398 s. ISBN 978-0-8010-3249-3.

BARNA, G. *Growing True Disciples*. Colorado: Waterbrook Press 2001. 185 s. ISBN 978-1-57856-423-1.

BAUMAN, E. *Svatý Pavel*. Praha: Vyšehrad, 1938. 297 s.

BLOMBERG, C. L. *Contagious Holiness, Jesus' Meals with Sinners*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2005. 216 s. ISBN 978-0-8308-2620-9.

BORNKAMM, G. „πρέσβυς κτλ“, *ThWNT* 6 (1959), s. 651-683.

BORSE, U. *První a druhý list Timoteovi, List Titovi*. MSKNZ 13, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 122 s. ISBN 80-7192-431-8.

BROŽ, V. „Stručné uvedení do života a díla apoštola národů“, in *Pavel z Tarsu - Apoštol národů: Studie DTI HK*. ed. J. Hojda – D. Brouma – P. Polehla, Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010. 112 s. ISBN 978-80-7405-076-3.

CARSON, D. A., MOO, D. J. *Úvod do Nového zákona*. Praha: Návrat domů, 2008. 701 s. ISBN 978-80-7255-165-1.

CLINTON, J. R. *The Making of a Leader: Recognizing the Lessons and Stages of Leadership Development*. Colorado Springs: NavPress, 2012. 296 s. ISBN 978-1-61291-075-8.

- COLEMAN, R. E. *The Master Plan of Evangelism*. Grand Rapids: Baker Book House Company, 1993. 200 s. ISBN 0-8007-5467-0.
- ELLIADE, M. *Mýtus o věčném návratu*. Praha: OIKOYMENH, 2003. 134 s. ISBN 80-7298-037-8.
- FITZMYER, J. A. *The Acts of the Apostles*, AncB 31, New York: Doubleday, 1998, 830 s. ISBN 0-385-49020-8.
- FRANZEN, A. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 398 s. ISBN 80-7195-082-3.
- GNILKA, J. *Paulus von Tarsus Apostel und Zeuge*, HThK.S 6, Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1996. 332 s. ISBN 3451261154.
- HELLER, J. *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Advent-Orion, 2003. 630 s. ISBN 80-7172-865-9.
- HYBELS, B. *Courageous Leadership*. Grand Rapids: Michigan, Zondervan, 2002. 256 s. ISBN 978-0-310-24823-1.
- CHAMBLIN, J. K. *Paul and the Self – Apostolic Teaching for Personal Wholeness*. Grand Rapids: Baker Books, 1993. 285 s. ISBN 0-8010-2572-9.
- KLEMENT ŘÍMSKÝ. *List svatého papeže Klimenta Korint'ánům*. Olomouc: Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta UP, 1900. 21 s. Pat143, ISBN neuvedeno.
- KLIESCH, K. *Skutky apoštolů*. MSKNZ 5, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 147s. ISBN 80-7192-287-0.
- MAREČEK, P. *Úvod do Nového zákona*. CMFT UP, 2009. ISBN neuvedeno.
- MARSHALL, I. H. „Učedník“, in *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1.
- MURPHY-O'CONNOR, J. *Paul: A Critical Life*. New York: Oxford, 1997. 416 s. ISBN 0-19-285342-2.

- OGDEN, G. *Proměňující učednictví*. Praha: Návrat domů, 2010. 182 s. ISBN 978-80-7255-232-0.
- POKORNÝ, P. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993. 333 s. ISBN 80-7021-052-4.
- POLLOCK, J. *Svatý Pavel – Apoštol pohanů*. Praha: Návrat domů, 2003. 294 s. ISBN 80-7255-026-8. Překlad Drahomíra Hlínková.
- POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 590 s. ISBN 978-80-7197-465-1.
- ROBERTSON, O. P. *The Christ of the Covenants*. Philisburg: NJ, Presbyteria and Rerformed, 1980. 307 s. ISBN 0-87552-418-4.
- RYŠKOVÁ, M. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014. 502 s. ISBN 978-80-246-2333-7.
- SANDE, K. *Cestou usmíření*, Praha: Návrat domů, 2004. 223 s. ISBN 80-7255-091-8.
- SCHNELLE, U. *Paulus: Leben und Denken*, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2003. 765 s. ISBN 3-11-015164-2.
- SOUČEK, J. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. 6.vyd. Praha: Kalich, 2003. 376 s. ISBN 80-7017-853-1.
- STOTT, J. R. W. *Zápas mladé církve, Poselství Skutků apoštolských*. Praha: Návrat domů, 1999. 414 s. ISBN 80-7255-009-8.
- SUŠIL, F. *Listové sv. Pavla apoštola*. Praha: nákladem Dědictví sv. Prokopa, 1870. 447 s. ISBN nevedeno.
- TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 2003. 285 s. ISBN 80-86036-79-0.
- TICHÝ, L. „Slovník novozákonní řečtiny“, in *Řecko-český Nový zákon*. 27. vyd., Praha: Česká biblická společnost, 2011. 1760 s. ISBN 80-87287-38-5.
- TRIPP, P. D. *Nástroj v Božích rukou*. Praha: Návrat domů, 2012. 340 s. ISBN 80-7255-279-5.

TRIPP, P. D., LANE T. S. *How People Change*. 2. vyd. Greensboro, NC: New GrowthPress, 2008. 230 s. ISBN 978-1934885536.

TRIPP, P. D., LANE T. S. *Relationships: A Mess Worth Making*. Greensboro, NC: New GrowthPress, 2006. 177 s. ISBN 978-0977080762.

TRSTENSKÝ, F. *Na ceste do Damasku*. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2007. 126 s. ISBN 978-80-89120-09-3.

TRSTENSKÝ, F. *Pavlove pastorálne listy*. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2015. 272 s. ISBN 978-80-89120-44-4.

VLKOVÁ, I. G. *Slovo Boží a slovo lidské*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. 173 s. ISBN 978-80-244-1587-1.

WILKINS, M. J. *Following the Master – A Biblical Theology of Discipleship*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 1992. 400 s. ISBN 978-0-310-52151-8.

WITHERINGTON, B. *The Acts of the Apostles, Socio- Rhetorical Commentary*. Grand Rapids: Erdmans, 1998. 874 s. ISBN 978-0-8028-4501-6.

ŽILKA, F. *Pavel z Tarsu a apoštolský věk křesťanské církve*. Praha: Kalich, 1984. 262 s. ISBN neuvedeno.

3. Elektronické zdroje

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona. [online]. 7-2013. Dostupné z www:

<<http://www.bible-online.cz/>> <<http://www.biblenet.cz/>>.

DŘÍMAL, L. *Zralost člověka v procesu výchovy*. [online]. 2011 [cit. 13. 10. 2015].

Dostupné z www: <<http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2010-4/Zralost-cloveka-v-procesu-vychovy.html>>.

GAFFIN, R. B. *Paul the Theologian*. [online]. 2012. Dostupné z www:

<<http://files.wts.edu/uploads/images/files/WTJ/Gaffin%20%20Paul%20the%20Theologian.pdf>>.

MAREČEK, P. *Život a misijní působení apoštola Pavla*. [online]. 2012 [cit. 12. 11. 2015]. Dostupné na www: <www.rodinnyzivot.eu>.

WEB sv. PAVLA. *Napsali o Pavlovi...* [online]. 2008 [cit. 3. 12. 2015]. Dostupné z www: <<http://svatypavel.paulinky.cz/clanky/Napsali-o-Pavlovi.html>>.

WIKIPEDIA, *Pater familias*. [online]. 2016-4 [cit. 3. 2. 2016]. Dostupné z www: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pater_familias>.